

İSVEÇ ANAYASASI ÜZERİNE NOTLAR

Dr. Öğr. Üyesi Serkan EKİZ*

Öz

İsveç anayasası, tarihsel arka planı nedeniyle dikkat çekici özellikler göstermektedir. Yavaş, uzun süreli, istikrarlı ve barışçıl bir evrim sonunda bugünkü nihai halini almış olan İsveç anayasası, anayasal statüye sahip dört hukuk metninden müteşekkildir. Bu metinler arasında içerik olarak gerçek anlamda anayasa olarak nitelendirilmeyi hak eden ve bu nedenle anayasa bloğunun omurgasını oluşturan belge 1974 tarihli Regeringsformen (R.F.)'dir. 1974 tarihli R.F., İsveç devletinin temel niteliklerini, temel hak ve özgürlükleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını ve bu organların görev ve yetkileri ile birbirleri ile olan ilişkilerini düzenleyen hükümlere yer vermektedir. Bu hükümler klasik anayasa doktrini açısından değerlendirildiğinde içerik olarak benzersiz düzenlemeler getirmektedir.

Anahtar Kelimeler

İsveç Anayasası, Regeringsformen, Riksdag, temel hak ve özgürlükler, yasama, yürütme, yargı, Ombudsman

SOME NOTES ON SWEDISH CONSTITUTION

Abstract

Constitution of Sweden has remarkable features due to its historical background. After a slow,agelong but consistent and peaceful evolution, it has taken its final form which is composed of four separate constitutional documents. Among those, substantially Regeringsformen of 1974 is the one which deserves to be defined as real constitution and thus serves the basis of Swedish constitutional bloc. R.F of 1974 includes regulations on the basic

---

* Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi (e-posta: serkan.ekiz@deu.edu.tr) (Makale Gönderim Tarihleri: 09.04.2018-10.04.2018/Makale Kabul Tarihleri: 18.04.2018-04.05.2018)

principles of the Swedish state, fundamental rights and freedoms of individuals, legislative, executive and jurisdiction and regulations concerning the relations between those organs. In some respects those regulations includes unique features compared to conventional constitutional doctrine.

Keywords

Constitution of Sweden, Regeringsformen, Riksdag, fundamental rights and freedoms, legislative, executive, jurisdiction, Ombudsman

GİRİŞ

Bir kuzey Avrupa ülkesi olan İsveç, coğrafi konumu ve uzun süreli siyasi tarafsızlığı nedeniyle yaklaşık ikiyüz yıldır küresel ve bölgesel düzeyde meydana gelen şiddetli altüst oluşlardan ve gelişmelerden uzak kalmış ve bu durumun ülkenin anayasal düzeninin gelişimine de etkisi olmuştur. Yine bu nedenle İsveç kurumsallaşmış demokratik siyasal düzeni ile ve buna bağlı olarak gelişen güçlü bir sosyal refah devleti olma özelliği ile ön plana çıkmaktadır¹. Bu tarihsel gerçekliğin dışında ve yanı sıra İsveç anayasal düzeni birkaç açıdan daha kamu hukukçularının özel ilgisini hak eden özellikler göstermektedir.

İlk olarak doktrinde İsveç'in de içinde bulunduğu İskandinav ülkelerinin hukuk düzenlerinin Kıta Avrupası ve Anglo-sakson hukuk sistemlerinden ayrı ve kendine özgü bir hukuk sistemine sahip olduklarına ilişkin yaygın bir kanaat bulunmaktadır². Doktrindeki geleneksel hukuk sistemleri tasnifinde herhangi bir başlık altına kolayca dahil edilemeyecek özellikler gösteren İskandinav hukuk düzeninin anayasa hukukuna da yansımaları bulunmaktadır.

Bunun yanı sıra tarihsel olarak İsveç siyasal düzeninin temel özelliği olan parlamenter hükümet sistemi ile hukuk düzenine hakim olan hukuk devleti ilkesi dünyada bu alandaki en eski olanlardan birisidir³. Buna ek olarak 1974 yılında kabul edilen ve hali hazırda yürürlükte olan Anayasa'ya kadar, İsveç dünyada en eski anayasasına sahip ülkelerden birisi olagelmıştır⁴. Krallık döneminde kralın mutlak otoritesinin hukuk devleti ilkesi ile sınırlandırılmasını sağlayan, olağan kanun yollarını güvence altına alan, Kralın vergi salma yetkisinin kullanılmasını Kraliyet Konseyi adlı kuruma danışma şartına bağlayan "Ayrıcalık Mektubu"nun tarihi 1319'dur. Bu belge, hukuk ile sınırlanmış siyasal iktidar anlayışının tarihteki ilk örnek-

¹ **Altuğ**, Yılmaz: "İsveçte Demokrasinin Kurulması ve Gelişmesi": İÜHFİM, S. 21 (2011), s. 48. <<http://dergipark.gov.tr/iuhfm/issue/9101/113768>>

² **Husa**, Jaakko; "Nordic Constitutionalism and European Human Rights-Mixing Oil and Water?": *Scandinavian Studies in Law*, Vol.55 (2010), s. 105; **Lando**, Ole: *Nordic Countries, A Legal Family? A Diagnosis and a Prognosis*, *Global Jurist Advances*, Vol.1 (2), 2001, s. 10 ve 11; **Hondius**, Ewoud: "Pro-Active Comparative Law:The Case of Nordic Law": *Scandinavian Studies in Law*, Vol.50 (2007), s. 145-147.

³ **Congleton**, Roger D.: *Improving Democracy Through Constitutional Reform: Some Swedish Lessons*, Kluwer Academic Publishers, 2003, s. 2.

⁴ **Palm**, Elizabeth: "Human Rights in Sweden": *Swedish Law, A Survey*, Juristförlaget, Stockholm, 1994, s. 63.

lerden birisini oluşturmaktadır ve anayasal bir niteliği haizdir. Kral ile Konsey arasında 1319 gibi oldukça eski bir tarihte sağlanan bu siyasal denge, dengenin kendisinde ve taraflarında zaman içinde meydana gelen niteliksel farklılaşmalara ve kurumsal değişikliklere rağmen günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir. Bu tarihsel tespitite dikkat çeken husus, hukuk ile sınırlanmış siyasal iktidar anlayışının Kıta Avrupa'sında kuramsal düzeyde ortaya atılmasından çok daha önceleri İsveç'te gözlemlenen bu gelişmenin kamu hukukçuları bakımından çok fazla irdelenmemiş, dillendirilmemiş, daha açıkçası ihmal edilmiş olmasıdır.

İsveç anayasal düzenini incelemeye değer kılan tek özellik anayasal tarihinin dayandığı bu uzun geçmiş değildir. İsveç'in anayasal düzeninin bir diğer özelliği de yurttaşların siyasal karar alma süreçlerine katılımını sağlayan kurumsal düzenlemelerin içeriğinde ve bu düzenlemelerin kabul edilmiş yönteminde kendisini göstermektedir⁵. Geçtiğimiz iki yüzyıl içerisinde İsveç siyasal düzeninde, ağırlıklı yetkinin kralın elinde olduğu, dört kamaradan oluşan bir parlamentonun bulunduğu devlet yönetiminden, kralın yetkilerinin temsili ve sembolik bir niteliğe indirildiği, güçlü bir tek meclisin bulunduğu parlamenter hükümet sistemine hukuka uygun bir şekilde *evrildiği* gözlemlenmektedir. Söz konusu siyasal evrim birbirinden yaklaşık elli yıl arayla üç aşamada yapılan anayasal reformlarla gerçekleştirilmiştir. Burada İsveç anayasası bakımından dikkat çekici olan özellik, Avrupa'nın kalanında anayasa reformlarının çoğunun hukuksal yöntemlerden ziyade, savaş, devrim ve ayaklanma gibi toplumsal olayların bir sonucu olarak gerçekleşmiş olmasına rağmen, İsveç siyasal düzeninin “barışçıl bir devrim” ile değişmiş olmasıdır⁶. Bu yönü ile İsveç anayasal gelişim süreci hukuk sosyologları bakımından da eşsiz bir örnek teşkil etmektedir⁷.

İsveç anayasal düzeninin bilimsel bir inceleme konusu olarak belirlenmesini haklı kılacak bir diğer özelliği de İsveç için bir anayasadan çok bir anayasa bloğundan bahsedilmesini gerektiren kurumsal yapısıdır. İsveç anayasa hukukunu benzersiz kılan bu özelliğe göre, anayasa sadece tek hukuk metninden ibaret olmayıp, anayasal statüye sahip dört ayrı hukuksal metinden oluşmaktadır⁸. Bunlar; İsveç toplumunun siyasi örgütlenme

⁵ Congleton, s. 2.

⁶ Altuğ, s. 49.

⁷ Congleton, s. 3.

⁸ Nergelius, Joakim: “Constitutional Law”; Swedish Law in the New Millennium, Michael Bogdan (ed.), Norstedts Juridik, 1st Edition, Stockholm, 2000, s. 65; Sterzel,

şeklini, temel anayasal ilkeleri içeren, Türkçeye “Devlete İlişkin Belge” olarak tercüme edilebilecek olan ve doktrinde gerçek Anayasa olarak nitelenen⁹ Regeringsformen¹⁰ (R.F.); gazete, kitap ve dergi gibi yazılı eserlerde ifade özgürlüğünü düzenleyen Basın Özgürlüğü Yasası¹¹ (Tryckfrihetsförordningen (T.F.)), 1990’ların başından itibaren gelişmeye başlayan görsel ve işitsel medyada yurttaşların ifade özgürlüklerini güvence altına almayı amaçlayan İfade Özgürlüğüne İlişkin Temel Yasa¹² (Yttrandefrihetsgrundlagen (YGL)) ve son olarak, tahtın hangi sıra ve usullere göre kime devredileceğine, veliahdın nasıl yetiştirileceğine ve eğitime ilişkin hükümler içeren Tahta Veraset Yasasıdır¹³ (Successionsordningen (S.O.))¹⁴.

İsveç hukuk düzeninin oldukça sıra dışı sayılabilecek özelliklerinden birisine göre idari mercilerin somut duruma uygulanacak yasanın anayasaya uygunluğunu denetleme yetkisine sahip olmalarıdır. Bu bağlamda, aynı mahkemeler gibi, siyasi kurumların kendi yaptıkları hukuksal düzenlemelere uygun davranıp davranmadığını gözetmek idari mercilerin de görevleri arasındadır¹⁵.

Bu makalenin konusunu İsveç anayasa hukukunun gösterdiği işte bu ayırt edici özellikler ve Anayasal sistemin kurumsal yapısının bu özellikler ışığında incelenmesi oluşturmaktadır.

Makale, İsveç anayasal sisteminin tarihsel gelişimine ilişkin genel bir bakış ile başlamaktadır. Bu bağlamda makalede öncelikle İsveç anayasal düzeninin bugünkü kurumsal yapısına kavuşmasında etkili olduğunu düşündüğümüz tarihsel arka plana yer verilecektir. Zira söz konusu tarihsel gelişim süreci İsveç anayasal düzenindeki kurumsal düzenlemelerin içeriğinde ve

---

Fredrik: “General Public Law”: Swedish Law, A Survey, Juristförlaget, Stockholm, 1994, s. 43.

⁹ **Ragnemalm**, Hans: Administrative Justice In Sweden, Jurisförlaget, Stockholm, 1991, s. 12.

¹⁰ Regeringsformen’in İngilizceye resmi çevirisi “The Instrument of Government” ‘tır. Bkz. riksdagen.se/globalassets/07.-dokument--lagar/the-instrument-of-government-2015.pdf

¹¹ Bkz. riksdagen.se/globalassets/07.-dokument--lagar/the-freedom-of-the-press-act-2015.pdf

¹² Bkz. riksdagen.se/globalassets/07.-dokument--lagar/the-fundamental-law-on-freedom-of-expression-2015.pdf

¹³ Bkz. riksdagen.se/globalassets/07.-dokument--lagar/the-act-of-succession-2012.pdf

¹⁴ **Sterzel**, s. 43; **Nergelius**, Constitutional Law, s. 65.

¹⁵ **Larsson**, Torbjörn; Governing Sweden, Gotab, Stockholm, 1997, s. 23.

yapılış yönteminde oldukça belirleyici bir role sahiptir. Çalışmanın esas noktasını İsveç anayasal düzeninin kurumsal bileşenleri ve bunların içerikleri oluşturmaktadır. Ancak bu noktada seçici davranılmış, bir anayasal düzenin temel kurumlarına makale sınırlarının izin verdiği ölçüde yer verilmesi konusunda titizlik gösterilmiştir. İnceleme konularının belirlenmesinde göz önünde bulundurulmuş temel kriter, “Konusu belli bir devletin anayasal düzeni olan makale düzeyindeki bilimsel bir çalışmanın incelemekten kaçınmayacağı asgari konular nedir?” sorusuna verilen cevap olmuştur. Bu bağlamda İsveç anayasasını oluşturan dört hukuk metni ayrı ayrı başlıklar altında ve yüzeysel olarak dahi ele alınmamıştır. Zira bu çapta bir çalışma ancak bir kitap düzeyinde ele alınıp bilimsel olarak tatmin edici bir şekilde gerçekleştirilebilir. Bu nedenle çalışmamızın çerçevesi ve sınırları az önce sorduğumuz soruya verilebilecek bir yanıt olarak, sadece bir devletin temel fonksiyonları olan yasama, yürütme ve yargı fonksiyonları ile bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin İsveç anayasal sistemindeki izdüşümleri ve bunlara ilişkin kurumsal düzenlemeler olarak belirlenmiştir. Sonuç olarak makalenin ağırlıklı referans noktasını, makalenin çerçevesinin çizilmesinde kullandığımız kriter soruya söz konusu dört anayasal belgeden en detaylı ve tatmin edici cevabı alabileceğimiz Regeringsformen (R.F.) oluşturmaktadır. Basın Özgürlüğü Yasası’na ve İfade Özgürlüğüne İlişkin Temel Yasa’ya bir makalenin sınırlarını aşan kapsamı ve farklı düzenleme alanları nedeniyle değinilmemiştir. Bu hukuksal belgeler ayrı bir makalenin konusunu oluşturabilecek nitelikte bir içeriğe sahiptirler. Oldukça sınırlı bir içeriğe sahip olan Tahta Veraset Yasasına ise yürütme organının incelendiği başlık altında ilgili yerlerde atıf yapılacaktır. Çalışmada pozitif hukuk bakımından anayasal bir belge niteliğini haiz olmamakla birlikte, uygulamada doğurduğu anayasal sonuçlar itibarıyla İsveç Meclis İçtüzüğü’ne (Riksdag Act) sıkça atıf yapılacak ve bu hukuk metninin getirdiği düzenlemelere de değinilecektir.

I. TARİHSEL ARKA PLAN

İsveç’in resmi anayasal geleneği modern dünyada en eski geleneklerinden birisidir. İsveç’te devletin kuvvetler ayrılığına dayalı anayasal bir devlet olması gerektiği yönündeki düşüncenin oldukça eski olduğu söylenebilir¹⁶. Ülkenin siyasi tarihi yakından incelendiğinde, İsveç’te anayasal

¹⁶ Kuzey Avrupa ülkelerinde anayasa hukukunun tarihsel gelişimi hakkında bkz. **Nergelius**, Joakim: “New Tendencies in Modern Nordic Constitutional Doctrine or the

devlet talepleri ile yazılı anayasa talebinin el ele gittiği görülecektir. XIII. Yy'ın sonlarındaki Uppland Kanunundan beri kural, “ülke hukuk ile inşa edilmelidir” olmuştur¹⁷. Bu taleplerin bir sonucu olarak İsveç, XIV. Yy'ın ortalarından itibaren bir yazılı anayasaya sahip olmuştur¹⁸. 1319 kadar erken bir tarihte, kralın hukuk devleti ilkesi ile bağlı olduğunu belirten, normal kanun yolunu güvence altına alan ve yeni vergiler salınmasını Kraliyet Konseyine (Royal Council) danışma koşuluna bağlayan bir Ayrıcalık Mektubu (Letter of Privilege) imzalanmış ve böylece Genç Magnus Eriksson'un kral seçilmesi ile birlikte, erken bir anayasal hükümet şekli de yazılı bir belgede hukuksal nitelik kazanmıştır¹⁹. Söz konusu erken dönem belgelerindeki önemli ilkeler, ilerleyen yüzyıllarda bütün İsveç Krallığının tamamında geçerli hale gelen bir yönetim kuralları dizisi içinde yer almıştır. Bu yönetim kuralları ve temel ilkeleri altı yüzyıl varlığını sürdürmüştür. Başta Kralın statüsünü belirlemek amacıyla ortaya çıkan bu yazılı anayasa geleneğinin günümüzdeki karşılığını R.F. oluşturmaktadır.

İsveç anayasal tarihinde Kral ile Meclis arasındaki inişli çıkışlı güç mücadelelerinin etkisi oldukça belirleyicidir. Daha yakın tarihteki gelişmelere ve resmi belgelere bakıldığında Kral karşısında meclisin yetkilerinin giderek artan bir eğilim ortaya koyduğu gözlemlenmektedir²⁰. İlk Riksdag (İsveç Parlamentosu) Yasası 1617'de kabul edilmiştir. Bu yasa, Krala savaş ilânında ve ittifak anlaşmalarında, İsveç'teki dört toplumsal sınıfa, soylulara, ruhban sınıfına, kasabalılara ve çiftçilere, danışma şartı getirmektedir²¹.

II. Gustaf Adolf'un 1611 yılında kabul ettiği *Tahta Çıkış Nizamnamesi* Kralın yetkilerini arttıran hükümler içermekteydi ve II. Gustaf'ın hükümeti büyük ölçüde nihai karar vericinin kral olduğu gerçeği ile nitelik kazanmıştı²². II. Gustaf 1632'de öldüğünde, Kraliçe Christina adına işlem yapmak üzere naipler atanmıştır. 1634 tarihinde İsveç'in en önde gelen devlet adamlarından birisi olan Axel Oxenstierna tarafından İsveç'in ilk R.F.'sinin hazır-

---

Development of Nordic Constitutional Law”: Scandinavian Studies in Law, Vol.52 (2007), s. 11-16.

¹⁷ **Holberg, Erik/Stjernquist, Nils/Isberg**, Magnus: The Constitution of Sweden, The Fundamental Laws and The Riksdag Act, (Translated by Ray Bradfield), Published by Sveriges Riksdag, Stockholm, 2007, s. 11.

¹⁸ **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 11; **Holmberg/Stjernquist/Isberg**, s. 11; **Congleton**, s. 2.

¹⁹ **Congleton**, s. 21.

²⁰ **Altuğ**, s. 49.

²¹ **Altuğ**, s. 49.

²² **Holmberg/Stjernquist/Isberg**, s. 11.

lanması da işte bu naiplerin rehberliğindeki döneme denk gelmektedir²³. Monarşi yönetiminin devamını sağlayan bu R.F., geniş ölçekli bir idare hukuku düzenlemesi olarak da değerlendirilebilir. İsveç'in idari gelenekleri pek çok açıdan işte bu 1634 tarihli R.F'ye dayanmaktadır²⁴.

1660 yılında, 1634 tarihli R.F'de yapılan değişiklikle Riksdag'ın üç yılda bir toplanacağı düzenlenmiş ve bu değişiklik ile Meclis, devletin düzenli bir organı haline gelmiştir. Bu değişiklik, sadece Kralın hukuksal statüsünün belirlendiği bir hukuk metninin ötesinde, daha kapsamlı, kamu gücünün farklı alanlardaki kullanımına ilişkin düzenlemeleri de içeren bir hukuk metninin kabul edilmesi gerektiği yönündeki görüşleri de beraberinde getirmiştir. Ancak dönemin otoriter Kralı XI. Carl'ın yönetim anlayışı ile örtüşmeyen bu görüşlerin hayata geçmesi mümkün olmamıştır. Bunun da ötesinde Kral XI. Carl'ın baskıları sonucunda Riksdag 1680 yılında Kralın hiçbir R.F. hükmü ile bağlı olmadığını ve R.F'yi istediği zaman değiştirebileceğini düzenleyen bir karar almıştır²⁵.

1718 yılı İsveç Anayasa tarihinde bir kırılma noktası oluşturmaktadır. Kral 12. Carl'ın bu tarihte ölmesi ile otoriter yönetim sona ermiş ve tarihin sarkacı dönemin ruhuna uygun olarak özgürlükçü yönetim anlayışına doğru salınma geçmiştir²⁶. Voltaire, Rousseau ve Malby gibi filozofların görüşlerinin de etkisi ile kamu gücünün hukuk ile sınırlanması gerektiği anlayışı İsveç'te güç kazanmaya başlamıştır. Bu anlayışın bir hukuk metninde, yeni kabul edilen bir R.F'de somutlaştığı tarih 1719'dur. 1720 yılında, kraliçe Ulrica Elenora'nın tahttan çekilmesi ile kabulünün üzerinden henüz bir yıl geçmiş olan R.F.'de değişiklik yapılmış *Tahta Çıkma Nizamnamesi* yeniden düzenlenmiştir²⁷.

Sonraları 1719-72 Özgürlük Çağı olarak adlandırılacak olan bu dönemde yapılan anayasal reformlar siyasal karar alma sürecinde elli yıllık parlamento üstünlüğünü doğurmuştur ve bu çağın hükümet şekli, parlamentar hükümet sistemidir²⁸. Kral, *Tahta Çıkma Şartı*'nda "egemenliğin sahibi olarak" zümre meclisleri ile her koşulda görüş birliğine varacağını,

²³ Holmberg/Stjernquist/Isberg, s. 11

²⁴ Holmberg/Stjernquist/Isberg, s. 11.

²⁵ Altuğ, s. 49; Holmberg/Stjernquist/Isberg, s. 12.

²⁶ Altuğ, s. 50.

²⁷ Holmberg/Stjernquist/Isberg, s. 12.

²⁸ Cronbult, Par: "Introduction": Swedish Law, A Survey, Juristförlaget, Stockholm, 1994, s. 32; Congleton, s. 22.

ülkeyi R.F'ye uygun olarak Konsey ile birlikte yöneteceğini kabul etmiştir²⁹. Eğer Kral, Konsey'de yapılan oylamada azınlık oyu tarafında kalırsa, “*bütün olasılıklar arasındaki en iyisi ve en güvenlisi olarak*” çoğunluk görüşünü kabul etmek zorundadır³⁰. İlk Basın Özgürlüğü Yasasının kabulü de 1766'da özgürlük çağı içinde olmuştur³¹. Bu yasa, dinsel metinler dışındaki yazılı eserlerde sansürü yasaklamakta ve resmi belgelerin kamuya açılması ilkesini getirmektedir³². Bu yıl içinde Riksdag, Adalet Bakanı'nın Kral tarafından değil Riksdag tarafından atanması gerektiğine karar vermiştir. Bu yıl aynı zamanda normal yasalar ile temel yasalar arasında açık bir sınır çizgisi çizilmiştir³³. Temel yasalarda yapılacak değişikliklerin her iki parlamento tarafından da onaylanması şartı getirilmiştir³⁴.

1772'de tahtın el değiştirmesi ile birlikte otoriter rejim tekrar kendini hissettirmeye başlamıştır. Kral III. Gustav'ın gerçekleştirdiği bir hükümet darbesi sonucunda kabul edilen yeni R.F. ile Kral, Konsey'e olan bağımlılığın kurtulmuştur³⁵. Bununla birlikte 1772 tarihli R.F'de Kral ile Parlamento arasında bir kuvvetler ayrılığı ilkesi kabul edilmiş, Kral ve Parlamento yasama yetkisini paylaşmışlar ve ülkenin saldırıya uğraması halinde Krala vergi salma yetkisi verilmiştir³⁶. 1789'da Kral III. Gustav, ikinci bir hükümet darbesi daha gerçekleştirmiş ve bu darbenin sonucunda *Birlik ve Güvenlik Yasası* yürürlüğe girmiştir³⁷. Bu yasa, kralı her amaç ve hedef için otoriter bir yönetici haline getirmiş ve Kral, devlet işlerini uygun gördüğü şekilde yürütme hakkına sahip olmuştur. Konsey varlığını sürdürmüştür.

1809 yılında, Finlandiya'nın kaybedilmesi nedeniyle bir darbe gerçekleşmiş ve bu darbe sonucunda Kral tahttan indirilmiştir³⁸. Bu olay, İsveç'te otoriter yönetimin ani bir şekilde sona ermesinin de bir nedeni olmuştur. Yeni siyasal düzenin hukuksal meşruiyet zemini ihtiyacının bir

²⁹ Cronbult, s. 32; Holmberg/Stjernquist/Isberg, s. 12.

³⁰ Holmberg/Stjernquist/Isberg, s. 12.

³¹ Cronbult, s. 33.

³² Cronbult, s. 33.

³³ Holmberg/Stjernquist/Isberg, s. 12.

³⁴ Congleton, s. 22.

³⁵ Cronbult, s. 33.

³⁶ Holmberg/Stjernquist/Isberg, s. 13.

³⁷ Holmberg/Stjernquist/Isberg, s. 13.

³⁸ Petersson, Olof: *Swedish Government and Politics* (Translated by Frank Gabriel Perry), 1st Edition, Fritzes, Stockholm, 1994, s. 20; Nergelius, *Constitutional Law*, s. 66; Cronbult, s. 33, 34.

gereği olarak, 1772 tarihli R.F ve 1789 *Birlik ve Güvenlik Yasası* değiştirilmiştir. Bu değişiklik Kral ile meclis arasında kurduğu yeni güç dengesi nedeniyle 1809 tarihli R.F olarak adlandırılmaktadır³⁹. 1809 tarihli R.F, dünyanın en eski yazılı anayasalarından birisi unvanını taşımaktadır⁴⁰. 1809 tarihli R.F. Montesquieu'nun kuvvetler ayrılığı ilkesinden etkilenmiş olmasına rağmen, kuvvetler arasında kesin ve belirli bir ayrılık ortaya koymamıştır⁴¹. Kral, devlet yönetimine ilişkin bazı haklarından vazgeçmiş ve Devlet Konseylerinin rolü bütünüyle istişari bir nitelik kazanmıştır⁴². Temel yasa (Anayasa) ile medeni ve ceza hukuk alanlarındaki yasama yetkisi Kral ile Riksdag arasında paylaşılmış iken ekonomik ve idari düzenlemeler Kralın yetki alanında kalmıştır⁴³. Vergi ve bütçe üzerindeki yetki ayrıntılı bir denetim yetkisi ile birlikte Riksdag'a verilmiştir⁴⁴. Kral Yüksek Mahkeme-deki iki oy hakkına 1909 yılına kadar sahip kalmakla birlikte uygulamada Mahkemenin hiçbir faaliyetine katılmamıştır. 1809 tarihli RF ile birlikte üç temel yasa daha kabul edilmiştir⁴⁵. Bunlar 1809 Saltanat Yasası, 1810 Riksdag Yasası ve 1810 Basın Özgürlüğü Yasasıdır⁴⁶. 1809 tarihli R.F. sansürün ve yayın öncesi müdahalenin yasaklanması, sınırlamanın bir yasaya dayanması gerekliliği, resmi belgelerin kamuya açıklığı gibi basın özgürlüğünün temel ilkelerini yeniden oluşturmuştur⁴⁷. Bununla birlikte, 1809 tarihli R.F'de diğer hak ve özgürlükler ile ilgili düzenlemelere rastlanmamaktadır⁴⁸. Bunun tek istisnasını geçmişi ortaçağ Kraliyet beratlarına dayanan 16. maddesinde yer alan, yurttaşı korumayı amaçlayan bazı ilkeler oluşturmaktadır⁴⁹. Bu ilkeler, hukuk doktrininde yurttaşların hukuk karşısında eşit muamele görmesi gerekliliği olarak yorumlanmıştır⁵⁰. 1809 tarihli R.F, yargı fonksiyonunun bağımsız ve azledilemez hakimler eliyle yerine getirileceğini

³⁹ Altuğ, s. 50.

⁴⁰ Altuğ, s. 50; Palm, s. 62.

⁴¹ Ortwein, Bernard, Michael: "The Swedish Legal System: An Introduction": Ind.Int'l&Comp.L.Rev. Vol.13:2 (2003), s. 409; Petersson, s. 20.

⁴² Altuğ, s. 50.

⁴³ Cronbult, s. 34; Petersson, s. 21; Altuğ, s. 50.

⁴⁴ Holmberg/Stjernquist/Isberg, s. 13.

⁴⁵ Cronbult, s. 34.

⁴⁶ Nergelius, Constitutional Law, s. 66; Holmberg/Stjernquist/Isberg, s. 13.

⁴⁷ Altuğ, s. 50; Holmberg/Stjernquist/Isberg, s. 13.

⁴⁸ Petersson, s. 21.

⁴⁹ Palm, s. 63; Petersson, s. 21.

⁵⁰ Holmberg/Stjernquist/Isberg, s. 13.

düzenlemiş ve bürokrasiye karşı yurttaşların çıkarlarının korunması amacı ile Riksdag'ın himayesinde bir Ombudsman kurmuştur⁵¹. 1809 tarihli R.F, hali hazırda yürürlükte bulunan 1974 tarihli R.F kabul edilinceye kadar, süreç içerisinde çeşitli değişikliklere uğramış olsa da, yürürlükte kalmıştır⁵². Bu değişikliklerden bazıları son derece önemlidir. Örneğin 1866 yılında yapılan değişiklik ile dört farklı toplumsal sınıfın temsil edildiği eski parlamento yerine iki kamaralı Riksdag kurulmuş ve bu yeni yapılmaya uygun yeni bir Riksdag Yasası kabul edilmiştir⁵³. Yeni Riksdag'ın aldığı en önemli karar, 1867 tarihinden bu yana uygulanan ve Riksdag'ın her yıl toplanacağına belirten karardır⁵⁴. 1809 tarihli R.F'de 1909-1921 yılları arasında yapılan değişikliklerde de, Riksdag'ın her iki Kamarası için de kadın ve erkek yurttaşlar için genel ve eşit oy ilkesi kabul edilmiştir⁵⁵. 1949'da yeni bir Basın Özgürlüğü yasası yürürlüğe girmiştir. En önemli değişikliklerden birisi de 1969 yılında iki Kamaralı Riksdag'ın tek meclis haline getirilmesini sağlayan değişikliktir⁵⁶. Günümüzde 1809 tarihli R.F. eski anayasalardan birisi konumundadır⁵⁷. 1809 tarihli R.F'de Parlamenter yönetime ilişkin yapılan bu köklü değişiklikler, sonraki yüzelli yıl içinde İsveç yönetiminin güç dengesinde kademeli bir değişiklik başlatmıştır. Sonuç olarak, siyasi konularda Kral yerine Riksdag üstün hale gelmiş ve yönetim babadan oğula geçen bir yetki olmaktan çıkarak, halk egemenliği ilkesine dayandırılmıştır. Bu anayasal değişikliklerin yapılması için bir iç savaş gerekli olmamıştır. Bunun yerine siyasi koşulların temelindeki değişiklikler, parlamentoyu daha etkili ve daha güçlü hale getiren bir dizi önemli fakat barışçıl değişikliklere yol açmış ve sonuç olarak İsveç yönetimini tamamıyla değiştirmiştir⁵⁸.

1974 yılında İsveç, hali hazırda yürürlükte olan yeni bir R.F kabul etmiştir⁵⁹. 1974 tarihli bu yeni R.F, başta 1970 tarihli Meclis İktüzüğü'nün

⁵¹ **Wieslander**, Bengt: The Parliamentary Ombudsman in Sweden, The Bank of Sweden Tercentenary Foundation, 2nd Revised Edition, 1999, s. 11; **Cronbult**, s. 34; **Altuğ**, s. 50; **Ortwein**, s. 409.

⁵² **Ortwein**, s. 409; **Holmberg/Stjernquist/Isberg**, s. 13 ve 14.

⁵³ **Nyman**, Olle: "Some Basic Features of Swedish Constitutional Law": An Introduction to Swedish Law, Stig Strömholm (ed.), Institutet För Rattsvetenskaplig Forskning, CVIII, 2nd Edition, Norstedts, s. 48; **Congleton**, s. 24-26; **Petersson**, s. 22.

⁵⁴ **Holmberg/Stjernquist/Isberg**, s. 14.

⁵⁵ **Congleton**, s. 28.

⁵⁶ **Congleton**, s. 26 vd; **Holmberg/Stjernquist/Isberg**, s. 14.

⁵⁷ **Holmberg/Stjernquist/Isberg**, s. 15.

⁵⁸ **Congleton**, s. 23.

⁵⁹ **Cronbult**, s. 37.

(Riksdag Act) pek çok hükmü olmak üzere, o zamana kadar daha kolay değiştirilebilen yasalarda düzenlenmekte olan temel seçim yöntemlerine ilişkin düzenlemeleri bünyesine dahil etmiştir⁶⁰. Bunun dışında İsveç anayasa hukuku bakımından yeni düzenlemelere de yer vermektedir. Bu yeniliklerden ilki, İsveç hükümeti için bütünüyle yeni yönetim usulleri ve sınırlama hükümlerinin getirilmiş olmasıdır⁶¹. 1974 tarihli R.F anayasa değişikliği önerilerinin referandum yolu ile halkoyuna sunulmasını öngören bir düzenlemeye de yer vermektedir. R.F'nin 2. bölümü, olağan yasama faaliyetinin konusu olamayacak ve bu faaliyetler ile sınırlanamayacak bir temel hak ve özgürlükler listesini de içermektedir⁶². 1974 tarihli R.F, 1809 tarihli eski R.F'ye göre, Kralın hükümet üzerindeki yetkilerinin çoğunun kaldırmıştır. Kral zaten 1920'den beri kamu politikası oluşturma yönündeki anayasal yetkisini kullanmamıştır. 1974 tarihli R.F'de yer alan "Kraliyet reformları", kral ile Riksdag arasında uzun yıllardır gayri resmi (fiilen) olarak var olan bu yetki paylaşımını kodifiye etmiştir⁶³. Yeni anayasa bir hak ve özgürlükler listesine yer vermekle birlikte, anayasaya aykırı yasaları veto edecek ve bu temel hak ve özgürlüklerin bekçiliğini yapacak bağımsız bir anayasa mahkemesi kurarak, sağladığı güvenceyi desteklenmemiştir.

1809 tarihli R.F'de öngörülen İsveç anayasal yapısı 1974'de kabul edilen son R.F'de belirgin bir şekilde korunmuştur. Bir tarafında Kralın diğer tarafında Riksdag'ın yer aldığı iki kutuplu anayasa yapısının öngörüldüğü siyasi güç dengesi zaman içerisinde önemli oranda değişmiş olmasına rağmen, hem kral hem de Riksdag siyaset arenasının başat aktörleri olmaya devam etmişlerdir. Değişikliğe uğrayan R.F. krala az da olsa bir yetki (örneğin özel oturumlarda Parlamento'ya başkanlık etmek) vermiş, tahtın varislerine ilişkin kuralları belirlemiş fakat kralın yetkileri, büyük oranda törensel ve tavsiye niteliğinde olmuştur. 1970'lerin anayasal reformlarından sonra, seçilmiş Riksdag fiili olduğu kadar hukuksal olarak da egemen hale gelmiştir⁶⁴.

1974 tarihli R.F günümüze kadar pek çok değişiklik geçirmiştir. Ancak bu değişikliklerin en önemlileri 2011 ve 2014 yıllarında yapılan değişiklik-

⁶⁰ Nyman, Some Basic Features, s. 47.

⁶¹ Congleton, s. 30.

⁶² Petersson, s. 29.

⁶³ Nyman, Some Basic Features, s. 47; Congleton, s. 30.

⁶⁴ Congleton, s. 30.

lerdir⁶⁵. Çünkü diğer değişikliklere oranla 2011 ve 2014 değişiklikleri, 1974 tarihli R.F'nin bütünüyle gözden geçirilmesi ve köklü değişikliklerin yapılması ile sonuçlanmıştır. Oldukça kapsamlı olan 2011 değişikliği aynı yıl yapılan seçimlerden sonra gerçekleşmiştir. Bu değişiklik Riksdag'ta sandalyesi bulunan bütün partilerin temsilcilerinden oluşan Anayasa Komitesinin 2004 ve 2008 yıllarında yaptığı çalışmalara dayanmaktadır⁶⁶. Bu tip bir çalışmanın yapılmasındaki neden 2000'li yılların başında İsveç'te, akademik ve siyasi çevrelerde anayasa üzerine artan tartışmalardır. Anayasa Komitesinin 2008 yılında oybirliği ile hazırladığı raporun içeriğindeki öneriler hiçbir değişikliğe uğramadan Riksdag tarafından kabul edilmiş, değişiklikler 1 Ocak 2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir⁶⁷. 2011 değişikliği ile 1974 tarihli R.F'nin yapısı ve dili gözden geçirilmiş ve önemli değişiklikler getirilmiştir. Anayasanın önceki halinde tek başlık altında düzenlenmiş olan Yargı ve idare, yargıya ve idareye ilişkin ayrı başlıklara sahip iki ayrı bölümde düzenlenmiş, ayrıca anayasaya yerel yönetimlere ilişkin yeni bir bölüm eklenmiştir⁶⁸.

2011 değişikliği temel hak ve özgürlüklere ilişkin olarak da bazı düzenlemeler ve eklemeler getirmiştir. Örneğin ayrımcılık yasağına ilişkin düzenleme cinsel eğilime dayalı ayrımcılık yasağını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir⁶⁹. Ayrıca AİHS'nin 6. maddesi ile uyum sağlama gereğinin bir sonucu olarak hukuksal işlemlerin adil bir şekilde yürütülmesi ve makul bir süre içerisinde tamamlanması yükümlülüğü getirilmiştir. Kamulaştırma veya mülkiyet hakkına etki eden benzeri bir tasarrufta, bedelin ödenmesine ilişkin önceki düzenlemelerdeki belirsizlik giderilerek, malikin hukuksal durumuna açıklık getirilmiştir⁷⁰. Bunun yanı sıra özel hayatın ve kişisel verilerin korunmasına ilişkin yeni bir düzenleme de 2011 değişikliği ile anayasa eklenmiştir. 2011 değişikliğinde Hükümet ile Riksdag arasındaki ilişkiler de ele alınmış, sonuç olarak Riksdag'ın Hükümet karşısındaki konumu güçlendirilmiştir⁷¹. Örneğin Anayasa Komitesinin Hükümetin denetlenmesi alanındaki

⁶⁵ **Isberg**, Magnus: The Constitution of Sweden, The Fundamental Laws and The Riksdag Act, Sveriges Riksdag, 2016, s. 19, 20. Bkz. www.riksdagen.se/globalassets/07.-dokument--lagar/the-constitution-of-sweden-160628.pdf; **Nergelius**, J.: "Constitutional Reform in Sweden, Some Important Remarks": Tijdschrift voor Constitutioneel Recht, No: 4 (2013), s. 372.

⁶⁶ **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 20.

⁶⁷ **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 20.

⁶⁸ **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 20.

⁶⁹ **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 21.

⁷⁰ **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 21.

⁷¹ **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 21.

yetkileri arttırılmıştır. 2011 değişiklikleri ile anayasada gerçekleştirilen en önemli yenilik AB üyeliğinin Anayasanın Başlangıç kısmında belirtilmiş olmasıdır. Bununla birlikte, söz konusu düzenlemede İsveç'in sadece AB üyesi olduğunun belirtilmiş olmasının dışında, bu üyeliğinin anayasal sonuçlarının ne olduğu sorusu cevapsız bırakılmıştır⁷².

2014 yılında yapılan değişiklik, kendisinden önceki değişikliğe göre daha dar kapsamlıdır. Bu değişiklik ile seçim sistemi ve seçimlerde partilerin ön bildirim yükümlülüğünde değişiklik yapılmıştır⁷³.

II. İSVEÇ ANAYASASININ KURUMSAL BİLEŞENLERİ

İsveç anayasası anayasal statüye sahip dört ayrı hukuksal metinden oluşmaktadır. Bunlar; İsveç toplumunun siyasi örgütlenme şeklini, temel anayasal ilkeleri içeren ve doktrinde gerçek Anayasa olarak nitelenen Regeringsformen (R.F.); gazete, kitap ve dergi gibi yazılı eserlerde ifade özgürlüğünü düzenleyen Basın Özgürlüğü Yasası (Tryckfrihetsförordningen (T.F.)), 1990'ların başından itibaren gelişmeye başlayan görsel ve işitsel medyada yurttaşların ifade özgürlüklerini güvence altına almayı amaçlayan İfade Özgürlüğüne İlişkin Temel Yasa (Yttrandefrihetsgrundlagen(YGL)) ve son olarak, tahtın hangi sıra ve usullere göre kime devredileceğine, velihtın nasıl yetiştirileceğine ve eğitimine ilişkin hükümler içeren Tahta Veraset Yasasıdır (Successionsordningen(S.O.)).

İsveç anayasa bloğunun temel metnini “Regeringsformen (R.F)” oluşturmaktadır⁷⁴. Esasen, İsveç anayasal bloğunu oluşturan dört belge içinde, klasik Anayasa hukuk doktrini bakımından anayasa olarak nitelendirilmeyi hak eden belge de bu belgedir⁷⁵. R.F. 15 Bölümden oluşmaktadır ve her bölüm kendi içinde madde numaralandırmasını birden başlatmaktadır. R.F.'nin son kısmında, kabul edildiği 1974 yılına ve takip eden yıllarda yapılan değişikliklere ilişkin geçici maddelere de yer verilmiştir. Geçici maddeleri hariç, R.F toplam yuzdoksandört maddeden oluşmaktadır. Bölümlerin başlıkları ve maddelerin bu bölümler içindeki dağılımı şu şekildedir;

1. Bölüm; Devlet Şekline İlişkin Temel İlkeler (10 madde)
2. Bölüm: Temel Hak ve Özgürlükler (25 madde)

⁷² **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 22.

⁷³ **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 22.

⁷⁴ **Bkz.** dipnot 10.

⁷⁵ **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 12.

3. Bölüm; Riksdag (İsveç Parlamentosu) (13 madde)
4. Bölüm: Riksdag'ın Çalışma Usulü (14 Madde)
5. Bölüm; Devlet Başkanı (8 madde)
6. Bölüm: Hükümet (Yürütme) (12 madde)
7. Bölüm: Hükümetin Çalışma Usulü (7 madde)
8. Bölüm: Kanun ve diğer Hukuksal Düzenlemeler (22 madde)
9. Bölüm: Mali Yetki (14 madde)
10. Bölüm: Uluslararası İlişkiler (14 madde)
11. Bölüm: Yargının Yönetimi (14 madde)
12. Bölüm: İdare (10 madde)
13. Bölüm: Parlamento Denetimi (9 madde)
14. Bölüm: Yerel Yönetimler (6 madde)
15. Bölüm: Savaş ve Savaş Tehlikesi (16 madde)

Bu makalenin sistematığı ve başlıkları da, anayasanın yukarıda verilen işte bu sistematığe sadık kalınarak ve fakat makale için çizilen sınırlar da göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur.

III. TEMEL İLKELER

R.F.'nin 1. bölümü "Devlet Şekline İlişkin Temel İlkeler" başlığını taşımaktadır. Bu bölümün 1. maddesi halk egemenliğine oldukça güçlü bir vurgu yapmaktadır⁷⁶. Maddenin ilk cümlesine göre; "bütün kamu otoritesi, halktan kaynaklanır"⁷⁷. Bu temel hükmün bir sonucu olarak temsili demokrasinin ve parlamentonun İsveç hükümet sisteminin temelini oluşturduğu söylenebilir⁷⁸. Maddenin devamında İsveç demokrasisinin fikirlerin özgürce oluştuğu, genel ve eşit oy ilkesinin geçerli olduğu, parlamenter hükümet şekline ve yerel yönetim ilkesine dayandığı, kamu otoritesinin de hukuka uygun bir şekilde kullanılması gerektiği belirtilmiştir⁷⁹. İlk bakışta madde metninin demokrasiye yaptığı atıf oldukça yüzeysel görünmekte ve demok-

⁷⁶ Nergelius, Constitutional Law, s. 66,67; Nyman, Olle: "The New Swedish Constitution": Scandinavian Studies in Law, Vol. 26 (1982), Stockholm, s. 189; Ragnemalm, Administrative Justice in Sweden, s. 13; Sterzel, s. 45.

⁷⁷ R.F. md. 1:1.

⁷⁸ Ortwein, s. 410; Nyman, Some Basic Features, s. 51.

⁷⁹ R.F. md. 1:1; Ragnemalm, Administrative Justice in Sweden, s. 13; Nyman, The New Swedish Constitution, s. 189.

rasiyi salt bir siyasi karar alma yöntemi olarak belirtilmiş izlenimi yaratmaktadır⁸⁰. Bununla birlikte, demokrasiye atıf yapan diğer maddelere bakıldığında anayasanın daha geniş bir demokrasi anlayışı üzerine inşa edildiği anlaşılmaktadır⁸¹. Örneğin, anayasada devlet faaliyetlerinin amaçlarından birisi olarak toplumun her kesimine (hakim olan) temel ilke olarak demokrasi idealinin desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir⁸², yine temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına ilişkin düzenlemede de, temel hak ve özgürlüklerin ancak demokratik bir toplumda kabul edilebilir nitelikteki amaçlara ulaşmak için sınırlandırabileceği vurgulanmıştır⁸³.

Anayasa 1:2 maddesinde kamu faaliyetlerinin yürütülmesinin temel amacına yönelik genel bir çerçeve çizmektedir⁸⁴. Bu maddede, kamu gücünün bireylerin insan onuruna, özgürlüğüne ve herkesin eşit değerine saygılı bir şekilde kullanılacağı, idarenin temel amacının bireylerin kişisel, ekonomik ve kültürel refahını sağlamak olduğu vurgulanmıştır⁸⁵. Buna ek olarak aynı madde devlet kurumlarını, bireylerin sağlık, istihdam, barınma ve eğitim haklarını güvence altına almak ve sosyal güvenlik ve sağlık bakımlarını desteklemekle yükümlü kılmıştır. Maddenin devamında kamu kurumlarının, bugün ve gelecekteki kuşaklar için yaşanabilir bir çevreyi mümkün kılacak sürdürülebilir bir gelişmeyi desteklemesi gerektiği de belirtilmektedir. R.F. md.1:2 hükmüne göre, kamu kurumları herkes için fırsat eşitliğini desteklemek ve bireylerin cinsiyet, renk, ulusal veya etnik köken, dinsel ya da dilsel mensubiyet, bedensel engel, cinsel eğilim, yaş veya başka bir sebebe dayalı olarak maruz kalacakları ayrımcılığa karşı mücadele etmekle yükümlü tutulmuştur. Maddenin son fıkrasında etnik, dinsel ya da dinsel azınlıklara kendi kültürel ve toplumsal yaşamlarını korumayabilmeleri ve geliştirebilmeleri için imkan sunulması gerektiği belirtilmektedir.

Anayasaya göre “Riksdag, halkın en önde gelen temsilcisidir”⁸⁶. Bu hükme yer verilen maddenin devamında Riksdag’ın görevleri olarak, kanun koymak, vergileri belirlemek ve devlet bütçesinin nasıl uygulanacağına karar

⁸⁰ **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 25.

⁸¹ **Nergelius**, Constitutional Law, s. 67; **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 25.

⁸² R.F. md. 1:2/4.

⁸³ R.F. md. 2:21.

⁸⁴ R.F. md. 1:2; **Nergelius**, Constitutional Law, s. 67.

⁸⁵ **Nergelius**, Constitutional Law, s. 67.

⁸⁶ R.F. md. 1:4/1.

vermek ve hükümeti ve idareyi denetlemek sayılmaktadır⁸⁷. Bu nedenle diğer ülkelerde farklı organlar eliyle kullanılan bazı geleneksel devlet yetkileri İsveç'te Riksdag'ta toplanmış durumdadır⁸⁸.

Anayasa'ya göre İsveç parlamenter bir hükümet sistemine sahiptir⁸⁹. Bu nedenle siyasi partiler demokrasinin asli unsurları olarak değerlendirilir⁹⁰. Referandumlar, temsili demokrasinin bir istisnasını oluşturmaktadır. İsveç hukuk uygulamasında, hukuk kurallarının taslak çalışmalarına, diğer ülkelerde gözlemlemeyecek derecede, oldukça güçlü bir değer atfedilmektedir⁹¹. Taslak çalışmalarına atfedilen bu değer siyasi partiler bakımından taşıdığı önem ise Anayasanın hazırlık çalışmalarında, siyasi faaliyetlerin, bireyler tarafından serbestçe kurulacak olan siyasi partiler eliyle yürütüleceğinin belirtilmiş olmasıdır. Bu vurgunun yapılmasındaki temel amaç, siyasi partilerin faaliyetlerinin olağan kanunlarla düzenlenmesinin önüne geçilmek istenmesidir⁹². Bu nedenle, siyasi parti faaliyetlerine olağan yasalar ile getirilecek olan muhtemel bir sınırlama ifade ve örgütlenme özgürlüğüne bir müdahale olarak değerlendirilecektir.

Referandum uygulaması İsveç'teki temsili demokrasinin bir istisnasını oluşturmaktadır. İsveç'te 1922'den beri istişari referandum yapmak, 1980 yılından itibaren de anayasa değişiklikleri konusunda bağlayıcı referandum yapmak mümkün hale gelmiştir⁹³. İsveç tarihinde istişari referandum bugüne kadar altı defa uygulanmıştır. Bunlardan sonuncusu, 2003 yılında gerçekleşmiş olup, Euro'nun İsveç'in para birimi olarak kabul edilip edilmeyeceğine ilişkindir⁹⁴.

1974 tarihli R.F., Parlamento'ya atfettiği değer bakımından 1809 tarihli R.F'den farklılık göstermektedir. Yeni R.F. denge ve uyumun bir güvencesi olarak görülen eski kuvvetler ayrılığı düşüncesini terk etmiş, fonksiyonların ayrılığı ilkesini benimsemiştir⁹⁵. İsveç Anayasasının öngördüğü parlamenter hükümet sistemine göre, Devlet Başkanının hiçbir siyasi gücü yoktur ve hükümetin parlamentonun güvenine ya da daha doğru bir ifade ile en azın-

⁸⁷ Sterzel, s. 45.

⁸⁸ Nergelius, Constitutional Law, s. 67.

⁸⁹ R.F. md. 1:1/2.

⁹⁰ Isberg, The Constitution of Sweden, s. 25.

⁹¹ Nergelius, Constitutional Law, s. 67.

⁹² Isberg, The Constitution of Sweden, s. 25.

⁹³ Isberg, The Constitution of Sweden, s. 25 ve 26.

⁹⁴ Isberg, The Constitution of Sweden, s. 26.

⁹⁵ Nyman, Some Basic Features, s. 57.

dan hoşgörüsüne sahip olması gerekir⁹⁶. Parlamento çoğunluğu her zaman hükümeti düşürme imkanına sahiptir. Buna karşılık hükümetin de Parlamentoya karşı kullanabileceği bir erken seçim kararı alma olanağı bulunmaktadır⁹⁷. Anayasanın önce Parlamentosu, takip eden bölümlerinde Devlet Başkanlığını ve hükümeti düzenlemesinin, ona verdiği değer bakımından da sembolik bir önemi bulunmaktadır⁹⁸. R.F.1:5 maddesi, monarşiyi düzenlemektedir. Bu düzenlemeye göre Kral ya da Kraliçe devletin başı konumundadır⁹⁹. Bununla birlikte, Parlamenter hükümet sistemin bir gereği olarak Kral ya da Kraliçe'nin yetkilerinin gerçek olmadığı, temsili nitelikte olduğu belirtilmelidir¹⁰⁰. R.F.md.1:6 hükmüne göre "Hükümet, Riksdag'a karşı sorumludur".

İsveç'te yerel yönetimlere verilen önem, bu kurumlara Anayasanın daha birinci maddesinde yer ayrılmış olmasında ve yine aynı bölümün 7. maddesinde müstakil bir düzenlemeye yer vermiş olmasında kendisini göstermektedir. Gerçekten de Belediyeler ve Şehir Konseyleri İsveç idari teşkilatı içinde oldukça geniş bir yer işgal etmektedir¹⁰¹. Yerel yönetimlerde temel ilke, bu yönetimlerin bölgelerindeki işlerle ilgili kendi kararlarını kendilerinin vermesi şeklinde özetlenebilir. 2011 değişiklikleri ile R.F.'ye eklenen 14. bölüm ile yerel yönetimler anayasada münhasır bir düzenleme alanına sahip olmuşlardır. Bu anlamda Yerel Yönetimler Yasası uyarınca yerel yönetimler merkezi hükümetin münhasır sorumluluk alanına ve başka bir yerel yönetimin yetki alanına girmeyen, sadece kendi bölgesinde ikamet eden kişilerle ilgili konularda yetki sahibi durumundadır¹⁰².

Anayasanın devlete hakim olan temel ilkelerinin düzenlendiği birinci bölümünde yargı ve idareye ilişkin olarak da bazı düzenlemeler getirilmektedir. Buna göre yargı ve idare ile kamu gücünü kullanan diğer kurumlar görevlerini yerine getirirken yasa önünde eşitlik ilkesine uygun davranmalı ve tarafsız ve bağımsız hareket etmelidirler¹⁰³.

⁹⁶ Nyman, Some Basic Features, s. 56; Isberg, The Constitution of Sweden, s. 26.

⁹⁷ Isberg, The Constitution of Sweden, s. 26.

⁹⁸ Nyman, Some Basic Features, s. 56.

⁹⁹ R.F. md. 1:5; Sterzel, s. 46.

¹⁰⁰ Nyman, Some Basic Features, s. 56.

¹⁰¹ Isberg, The Constitution of Sweden, s. 26.

¹⁰² Nergelius, Constitutional Law, s. 67, 68.

¹⁰³ R.F. md. 1:9.

IV. TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

Anayasanın 1. bölümünde belirtilen ilkelerin gerçekleştirilebilmesi ve güvence altına alınabilmesi için, sadece devlet organlarının yapıları, yetkileri ve görevleri ile ilgili değil, demokratik bir devlet yönetiminin gerçekleştirilebilmesi için ön koşul olan bireylerin temel hak ve özgürlükleri ile ilgili kurallara da yer verilmesi gerekmektedir. Bu nedenle anayasanın bir tür haklar bildirgesi ya da haklar kataloğu içermesi bir zorunluluktur¹⁰⁴. Oysa İsveç anayasası, kamu otoritelerine karşı güvenceye alınmış, dokunulamaz ve iyi bir şekilde kaleme alınmış bir insan hakları listesi beklentisi içinde olanlar için bir hayal kırıklığı yaratmaktadır¹⁰⁵. Anayasanın insan haklarına yaklaşımındaki temel mantık, temel hakların, Anayasa var olduğu için var oldukları ve sadece Anayasanın çizdiği sınırlar içinde var oldukları yönündedir¹⁰⁶. Anayasanın temel hak ve özgürlükler ile ilgili getirdiği sistemin en dikkat çekici kısmı, sınırlama rejimidir. Bu bağlamda tartışmanın odak noktasını, parlamentonun faaliyet alanını gereğinden fazla kısıtlamadan, temel hak ve özgürlükleri sınırlama yetkisinin sınırlanması sorunu oluşturmaktadır. İsveç sisteminin amacı, yargıya ve diğer kamu otoritelerine karşı ileri sürülebilecek bağlayıcı hukuk kuralları sağlamaktır¹⁰⁷. Bu bağlamda R.F'nin 2. bölümü BM ve Avrupa Konseyi gibi uluslar arası örgütlerin bünyesinde kabul edilmiş insan hakları belgelerinde güvence altına alınmış farklı kategorilerde sınıflandırılan hak ve özgürlüklere ayrılmıştır. Bu bölüm, Anayasanın diğer bölümlerine oranla daha uzundur (25 madde)¹⁰⁸.

Temel hak ve özgürlükler ile ilgili düzenlemelerde dikkat çeken birkaç özellik bulunmaktadır. İlk olarak, Anayasa, birkaç küçük istisna dışında, temel hak ve özgürlükleri “bireylere” karşı değil, “topluma/topluluğa” karşı güvence altına almaktadır¹⁰⁹. Yani İsveç hukukunda temel hak ve özgürlüklere sağlanan güvencenin yatay etkisi (Drittwirkung) sorunu çözümsüz bırakılmıştır¹¹⁰. Temel hak ve özgürlükler ile ilgili dikkat çeken ikinci nokta hak ve özgürlüklerin olağan yasalarla sınırlanması tekniği ve imkanına

¹⁰⁴ Nyman, Some Basic Features, s. 51.

¹⁰⁵ Palm, s. 64.

¹⁰⁶ Palm, s. 64.

¹⁰⁷ Palm, s. 64.

¹⁰⁸ Nergelius, Constitutional Law, s. 68.

¹⁰⁹ Palm, s. 65.

¹¹⁰ Ragnemalm, Administrative Justice in Sweden, s. 38; Nergelius, Constitutional Law, s. 68.

yapılan vurgudur¹¹¹. Düzenlemelerde dikkat çeken bir diğer husus da, anayasada siyasi karar alma sürecine katılımı sağlayan “siyasi” nitelikteki temel hak ve özgürlüklere merkezi bir yerin ayrılmış olmasıdır¹¹². Bu hak ve özgürlükler, R.F. md. 2.1 ile md. 2.2’de düzenlenmektedir. Anayasanın buradaki amacının, siyasi, dinsel ve kültürel alanlarda serbest fikir ve kanaat oluşumunu güvence altına almak olduğu söylenebilir. Temel hak ve özgürlüklerin düzenlendiği 2. bölümün 4 ila 8. maddelerinde, bireyi gayri insani cezaya ve bireyi taciz edici ya da zorlayıcı başkaca fiziksel ve ruhsal müdahalelere karşı koruyan temel hak ve özgürlüklere yer verilmektedir. Genel olarak bakıldığında Anayasa, bireyin ekonomik hak ve özgürlükleri konusunda sessiz kalmaktadır¹¹³. Doktrinde anayasanın bu alandaki sessizliği, anayasa hükümleri üzerinde mümkün olan en yüksek toplumsal mutabakat oranının sağlanması gerekliliği ile açıklanmaktadır¹¹⁴.

2. bölümün 9 ila 11. Maddelerinin konusu hukuki güvenlik ilkesidir. “Hukukun üstünlüğü” ara başlığını taşıyan bu bölümde kanuni hakim güvencesi, suçların ve cezaların kanuniliği ilkesi, lehe kanunun uygulanması ilkesi, davaların makul sürede sonuçlandırılması, yargılamanın aleniliği, vergilerin ve diğer mali yükümlülüklerin kanuniliği ilkesi gibi evrensel ilkelere yer verilmiştir¹¹⁵.

12. ve 13. maddelerde İsveç’te son derece hassas bir konu olarak değerlendirilen ayrımcılık yasağı düzenlenmektedir. 12. madde düzenlemesinde dikkat çeken konu, genel ayrımcılık ilkesi yerine azınlık gruplarına mensubiyete dayalı ayrımcılığın düzenlenmiş olmasıdır. Bu hükme göre hiçbir yasal düzenleme bir kimseye etnik köken, renk veya benzer özelliklere dayalı olarak bir azınlık grubuna mensup olması veya cinsel eğilimi dolayısıyla ayrımcılık yaratacak şekilde uygulanamaz¹¹⁶. 13. maddede de bir önceki düzenlemeyi tamamlayıcı nitelikte bir hükme yer verilerek, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması amacıyla yapılan pozitif ayrımcılığın ve askerlik hizmetine veya muadili bir hizmete ilişkin düzenlemenin ayrımcılık yasağı kapsamına girmeyeceği düzenlenmiştir¹¹⁷. Ayrımcılık yasağının düzenlen-

¹¹¹ **Palm**, s. 65.

¹¹² **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 28.

¹¹³ **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 28.

¹¹⁴ **Holmberg/Stjernquist/Isberg**, s. 23.

¹¹⁵ R.F. md. 2:9-11.

¹¹⁶ R.F. md. 2:12.

¹¹⁷ R.F. md. 2:13.

diği bölümde, içerik olarak diğer iki madde ile örtüşmeyen 14. maddede ise, sendika veya işveren ve işveren derneklerinin aksi yasa ile veya bir sözleşme ile belirtilmediği müddetçe greve gidebilecekleri düzenlenmektedir¹¹⁸. Bu içerikte bir maddenin neden ayrımcılık yasağının düzenlediği bölümde yer aldığı ise belirsizdir.

2. bölümün 15. maddesi mülkiyet hakkına hasredilmiş ve idarenin kamulaştırma vb. işlemleri ile mülkiyet hakkını ortadan kaldırması halinde malike yapılacak ödeme ile ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Bu maddede dikkat çekici düzenleme son fıkrada yer almaktadır. Bu hükme göre, “genel giriş hakkı” bağlamında herkesin doğal çevreye erişim hakkı bulunmaktadır. Bu düzenleme İsveç’te yaşayan her bireyin ormanlara ve diğer tabiat ortamlarına serbestçe girmesine ve buralardaki doğal kaynaklardan serbestçe yararlanmasına anayasal bir güvence sağlamaktadır¹¹⁹.

Anayasanın temel hak ve özgürlükleri düzenleyen bölümü ile ilgili en önemli tartışma, söz konusu hak ve özgürlüklere sağlanan güvenceye kamu otoriteleri tarafında riayet edilip edilmediğinin denetlenmesi noktasında ortaya çıkmaktadır¹²⁰. R.F.’nin taslak çalışmalarında bu alanda bir yargısal denetimin bulunması gerekliliği dile getirilmiş olmakla birlikte, bu görüş temel hak ve özgürlüklerin ihlali iddialarını incelemenin olağan bir yargısal işlem haline gelmemesi gerektiği gerekçesi ile kabul edilmemiştir¹²¹. Bu görüşe göre Riksdag tarafından kabul edilen bir hukuk kuralının, olağanüstü haller dışındaki bir nedenle iptal edilmesi, yasama organına yönelik toplumsal güveni sarsacaktır. Buna ek olarak yargıçların atanması da siyasi tercihlerden etkilenir hale gelecektir¹²².

Taslak çalışmalarında anayasaya uygunluk denetimi üzerine yapılan uzun tartışmaların ardından, R.F.’nin 11. bölümünün 14. maddesi kabul edilmiştir¹²³. Bu maddeye göre; eğer bir mahkeme ya da devlet kurumu önüne gelen olaya uygulayacağı hukuk kuralının içerik ya da usul olarak temel yasalara aykırı olduğunu tespit ederse, söz konusu yasayı uygulamaktan imtina edebilecektir¹²⁴. 2011 yılında R.F.’de yapılan değişikliğin 11:14. maddeye de yansması olmuştur. Anayasa değişikliği öncesinde 11. bölümde

¹¹⁸ R.F. md. 2:14.

¹¹⁹ R.F. md. 2:15.

¹²⁰ **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 28.

¹²¹ **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 28.

¹²² **Holmberg/Stjernquist/Isberg**, s. 23.

¹²³ **Holmberg/Stjernquist/Isberg**, s. 23.

¹²⁴ R.F. md. 11:14.

bir arada düzenlenen yargı ve idare, değişiklikten sonra anayasanın ayrı bölümlerinde düzenlenir hale gelmiştir. Bu nedenle değişiklik öncesi 11:14. maddede yer alan anayasaya uygunlu denetimi, değişiklik sonrasında yargı ve idare için aynı içerikte ve fakat ayrı ayrı maddelerde düzenlenir olmuştur. Bu bağlamda, yeni düzenlemede mahkemelere anayasaya uygunluk denetimi yapma yetkisi veren madde 11:14 iken idari mercilere bu yetkiyi anayasanın 12:10. maddesi sağlamaktadır.

İsveç'in 1950 yılında AİHS'ne taraf olması ile birlikte, R.F'deki temel hak ve özgürlüklere ilişkin düzenlemeler önemini yitirmeye başlamıştır¹²⁵. Özellikle 1982 yılından başlamak üzere İsveç hukuk düzeninin medeni hak ve özgürlükler alanındaki eksikliğini Sözleşmeye aykırılığını tespit eden bir dizi AİHM kararının ardından İsveç, AİHS'ni iç hukukunun bir parçası haline getirmeye yönelik adımlar atmıştır. Bu adımlardan en önemlisi Anayasada yapılan değişikliğin ardından bireylerin hak ve özgürlükleri üzerinde etki doğuran bazı idari kararlara karşı Yüksek İdare Mahkemesinde dava açma yetkisini düzenleyen "İdarenin Belli Kararlarının Yargısal Denetimine Dair Kanun"'un kabul edilmiş olmasıdır¹²⁶. 1994 yılında AİHS bütünüyle İsveç hukukunun bir parçası haline gelmiştir. AİHS'ni iç hukukun bir parçası haline getirilmesi sürecinde, Sözleşmenin, temel yasaların bir parçası mı olacağı yoksa olağan bir yazılı hukuk kuralı olarak mı değerlendirileceği konusunda tartışmalar yaşanmıştır¹²⁷. Bu tartışmaların ardından Sözleşmenin olağan bir yasa gibi yayınlanmasına karar verilmiş ve fakat Anayasaya Sözleşme ile üstlenilen yükümlülükler aykırı bir hukuksal düzenleme yapılmasını yasaklayan özel bir hüküm konulması konusunda bir mutabakat sağlanmıştır. İşte Anayasa'nın 2:19. maddesi hükmü bu mutabakatın bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır ve Sözleşmenin İsveç ulusal hukuku karşısındaki konumunu düzenlemektedir. Bu madde hükmünde; AİHS nedeniyle İsveç'in üstlendiği yükümlülükler ile çatışan herhangi bir hukuksal düzenlemenin kabul edilemeyeceği ve yürürlük kazanamayacağı belirtilmektedir¹²⁸.

Anayasa, 2. bölümünde yer alan temel hak ve özgürlükler arasında sınırlandırılma yöntemleri bakımından bir ayırım yapmaktadır¹²⁹. Bu bağ-

¹²⁵ **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 28.

¹²⁶ Yasanın İsveççe metni için bkz. www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1988205-om-rattsprovning-av-vissa_sfs-1988-205

¹²⁷ **Holmberg/Stjernquist/Isberg**, s. 24.

¹²⁸ R.F. md. 2:19.

¹²⁹ **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 38 ve 39; **Nyman**, The New Swedish Constitution, s. 192.

lamda bazı hak ve özgürlüklere özel bir ilgi gösterilmektedir¹³⁰. Öyle ki, bu hak ve özgürlükler mutlak niteliktedir ve anayasada bir değişiklik yapılmadan sınırlandırılmaları mümkün değildir¹³¹. Kendisine mutlak nitelik atfedilen bu hak ve özgürlükler dışında kalan bir diğer hak ve özgürlük kategorisi de olağan yasalarla ya da diğer hukuksal düzenleme şekilleri ile sınırlandırılabilir nitelikte olanlardır¹³².

Anayasa siyasi hak ve özgürlükleri oldukça detaylı sayılabilecek bir şekilde tanımlamakta ve temel hak ve özgürlüklere sınırlama getirecek bir yasa teklifinde yasama organının uyması gereken temel ilkeleri içeren *nitelikli usul kurallarına (qualified procedure rules)* yer vermektedir¹³³. Mutlak hak ve özgürlükler dışında kalan hak ve özgürlüklerin düzenlenme yöntemi için R.F.'nin 2. bölümünde somut bir tanım ve özel bir usul belirtilmediği gözlemlenmektedir. Bu nedenle söz konusu hak ve özgürlüklere ilişkin hukuksal düzenlemelerin taşınması gereken nitelikler hakkında Anayasanın 8. bölümünde yer alan genel kurallara müracaat edilmektedir. Anayasanın 8.bölümünde, ayrıntılı tanımları ve sınırlandırılma rejimine ilişkin özel düzenlemelere yer verilmiş olan temel hak ve özgürlükler dışında kalan hak ve özgürlükler için 8:2. madde göze çarpmaktadır. Bu maddeye göre; bireyler ile kamu kurumları arasında, bireylere yükümlülük getiren ya da onların kişisel veya ekonomik koşullarına müdahaleyi öngören ilişkiler kanunla düzenlenir¹³⁴. Aynı şekilde suç oluşturan fiiller ya da bu fiillerin hukuksal etkileri, vergi, müsadere ve benzer uygulamalar da kanunla düzenlenecektir¹³⁵.

R.F.'nin 2. bölümünde düzenlenen **mutlak hak ve özgürlükler** şunlardır¹³⁶;

- İbadet özgürlüğü: Kişinin tek başına ya da başkaları ile birlikte toplu olarak dinini uygulaması özgürlüğü (md. 2:1/1)

¹³⁰ Palm, s. 66.

¹³¹ Palm, s. 65; Nyman, The New Swedish Constitution, s. 192; Ragnemalm, Administrative Justice in Sweden, s. 38; Isberg, The Constitution of Sweden, s. 29.

¹³² Isberg, The Constitution of Sweden, s. 30; Ragnemalm, Administrative Justice in Sweden, s. 39; Nyman, The New Swedish Constitution, s. 192.

¹³³ Ragnemalm, Administrative Justice in Sweden, s. 39, 40; Isberg, The Constitution of Sweden, s. 30.

¹³⁴ R.F. md. 8:2.

¹³⁵ R.F. md. 8:3.

¹³⁶ Nyman, The New Swedish Constitution, s. 192 ve 193; Ragnemalm, Administrative Justice in Sweden, s. 38, 39.

- Kişinin siyasi, dinsel, kültürel veya benzer bir içerikteki görüşünü açıklamaya zorlanması yasağı (md. 2:2)
- Kişinin, bir görüşün oluşturulması için yapılan toplantıya veya gösteri yürüyüşüne ya da bir fikir açıklamasına katılmaya zorlanması yasağı (md. 2:2)
- kişinin siyasi bir topluluğa, dinsel bir cemaate ya da dinsel, kültürel veya benzer içerikteki bir görüşü destekleme amaçlı bir topluluğa katılmaya zorlanması yasağı (md. 2:2)
- bir İsveç vatandaşı hakkında, onun rızası hilafına, salt siyasi görüşüne dayalı olarak kayıt tutulması yasağı (md. 2:3)
- ölüm cezası yasağı (md. 2:4)
- bedensel ceza ve zorla ya da baskı ile ifade almak için işkence ve tıbbi müdahale yasağı (md. 2:5)
- İsveç vatandaşlarının sınır dışı edilmesinin yasaklanması ya da ülkeye girmekten alıkonulmasına karşı korunması. (md. 2:7)
- suç şüphesi nedeniyle resmi makamlarca özgürlüğünden mahrum bırakılan kişinin mahkemeye başvuru hakkı (md. 2:9)
- Ceza yaptırımlarının geçmişe etki etmesi yasağı (md. 2:10/1)
- vergi ve diğer harçların geçmişe etki etmesi yasağı. Meclis, savaş, savaş tehlikesi ya da önemli bir ekonomik kriz döneminde istisnai uygulamalar yapabilecektir. (md. 2:10/2).
- belli bir uyuşmazlığa ya da suça veya davaya yönelik olarak özel bir mahkeme kurulması yasağı (md. 2:11/1)
- Davaların adil bir şekilde yürütülmesi ve makul bir sürede sonuçlandırılması yükümlülüğü.(md. 2:11/2).

Olağan yasa ile sınırlanabilen ve fakat hak ve özgürlüğe sınırlandırma getiren yasanın kabulünde *nitelikli usul kurallarına* uyma zorunluluğu bulunan temel hak ve özgürlükler ise şu şekilde sıralanabilir¹³⁷;

- İfade özgürlüğü: sözlü, görüntülü, yazılı veya başka bir yolla bilgi iletmek ve düşünce, görüş ve duyguların açığa vurulması özgürlüğü (md. 2:1/1)

¹³⁷ Nyman, The New Swedish Constitution, s. 193; Ragnemalm, Administrative Justice in Sweden, s. 39; Isberg, The Constitution of Sweden, s. 30 ve 31.

- Bilgi edinme özgürlüğü: Bilgi sağlama ve edinme veya kişinin başkalarının sözlerinden haberdar edilmesi özgürlüğü (md. 2:1/2)
- Toplantı özgürlüğü: bilgi edinme veya düşüncelerin ifadesi edilmesi ya da benzer bir amaç için veya sanatsal bir çalışmanın sunumu amacıyla toplantı yapma veya toplantıya katılma özgürlüğü. (md. 2:1/3)
- Gösteri yürüyüşü özgürlüğü: kamusal bir alanda gösteri yapma ya da gösteriye katılma özgürlüğü. (md. 2:1/4)
- Örgütlenme özgürlüğü: kamusal ya da bireysel amaçlar etrafında başkaları ile örgütlenme özgürlüğü. (md. 2:1/5)
- Vücudun ve konutun aranması veya mahremiyetin başka şekillerde ihlal edilmesi yasağı (md. 2:6/1)
- Haberleşmenin veya iletişimin gizliliği (md. 2:6/1)
- özel hayatın gizliliğine önemli bir müdahale oluşturacak şekilde bireyin kişisel durumunun izlenmesi ya da sistematik olarak takip edilmesi yasağı (md. 2:6/2)
- Kişisel özgürlükten mahrum bırakılma yasağı ve ülke içinde ve ülke dışına seyahat özgürlüğü (md. 2:8).
- Yargılamanın aleniliği ilkesi (md. 2:11/2)

Anayasa, olağan yasalar ile sınırlanabilen temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında göz önünde bulundurulması gereken bazı kriterler getirmektedir¹³⁸. Buna göre ilk olarak sınırlamanın “*demokratik bir toplumda kabul edilebilir*” olması gerekir¹³⁹. İkinci olarak sınırlama, “*sınırlama sebebinin oluşturduğu amaç göz önüne alındığında gerekli olan*”ın ötesine geçmemelidir. Buna ek olarak sınırlama, “*demokrasinin temellerinden birisi olan fikirlerin serbestçe oluşmasına yönelik bir tehdit oluşturacak boyuta ulaşmamalıdır*”¹⁴⁰. Anayasaya göre temel hak ve özgürlüklere “*salt siyasi, dinsel, kültürel ya da benzer diğer görüşlere dayalı*” herhangi bir sınırlama getirilemeyeceğini de belirtmektedir¹⁴¹. Anayasa, 2:23 ve 2:24. maddelerinde ifade özgürlüğü, bilgi edinme özgürlüğü, toplantı özgürlüğü, gösteri yürüyüşü özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğünün sınırlanmasına ilişkin daha

¹³⁸ R.F. md. 2:21; **Nergelius**, Constitutional Law, s. 70; **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 39.

¹³⁹ R.F. md. 2:21; **Nergelius**, Constitutional Law, s. 70.

¹⁴⁰ R.F. md. 2:21; **Nergelius**, Constitutional Law, s. 70.

¹⁴¹ R.F. md. 2:21.

detaylı bazı kriterler getirilmektedir¹⁴². Buna göre, bu özgürlükler, Anayasanın 8:5. maddesi uyarınca Riksdag'ın kanun ile verdiği yetkiye dayanarak Hükümetçe çıkartılacak kararname ile ve kamu hizmetinin yerine getirilmesi esnasında kişilerin öğrendiği bilgilerin ifşasının yasaklanması amacıyla sınırlandırabilecektir¹⁴³. R.F, md. 2:23'de ifade özgürlüğüne ve bilgi edinme özgürlüğüne getirilebilecek sınırlama nedenleri sayılmaktadır. Bu düzenlemeye göre ifade özgürlüğü ve bilgi edinme özgürlüğü ülkenin güvenliği, ulusal düzeyde mal ve hizmetlerin sağlanması, kamu düzeni ve güvenliği, kişilerin şöhretinin korunması, özel hayatın dokunulmazlığı ve suç işlenmesinin önlenmesi gibi sınırlı sayıdaki nedene dayalı olarak sınırlandırılabilir¹⁴⁴. Bunun dışında bu özgürlükler “*özel olarak önemli nedenlerin ortaya çıkması halinde*” de sınırlandırabilecektir. Toplantı özgürlüğü ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü de benzer şekilde kamu güvenliği ve düzeni ya da trafik akışının sağlanması gerekçesiyle ve ülke güvenliğinin sağlanması veya salgın hastalıkla mücadele nedeniyle sınırlandırabilecektir¹⁴⁵. Bu özgürlükler için sayılan sınırlama nedenlerine genel olarak bakıldığında, örneğin “*mal ve hizmetlerin ulusal düzeyde sağlanması*” amacının ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasında ya da toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün “*trafik akışının sağlanması*” amacıyla sınırlandırılmasında olduğu gibi, bazı sınırlama amaçlarının devlete oldukça geniş bir takdir yetkisi tanır nitelikte olduğu gözlenmektedir. Buna ek olarak, ifade özgürlüğünün de “*özel olarak önemli nedenlerin ortaya çıkması halinde*” sınırlandırılması gibi, oldukça geniş ve soyut anlamlı nedenlerle bu özgürlüğün sınırlandırabileceği anlamına gelmektedir¹⁴⁶.

Yasama organının temel hak ve özgürlüklere sınırlama getirirken ırk, renk, etnik köken ve cinsiyete dayalı ayrımcılık yasağını da göz önünde bulundurması gerekmektedir¹⁴⁷.

Anayasanın, bazı temel hakları etkileyen her türlü yasama faaliyetine ilişkin *nitelikli usul kuralları* (*qualified procedure rules*) öngördüğü belirtilmişti¹⁴⁸. Bu ilkeye göre, olağan hukuksal düzenlemeler ile sınırlandırılabilen temel hak ve özgürlüklere ilişkin sınırlama getiren bir hukuksal düzenleme

¹⁴² R.F. md. 2:20; **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 39.

¹⁴³ R.F. md. 2:20/2.

¹⁴⁴ R.F. md. 2:23.

¹⁴⁵ R.F. md. 2:24.

¹⁴⁶ **Nergelius**, Constitutional Law, s. 70 ve 71.

¹⁴⁷ R.F. md. 2:15 ve md. 2:16.

¹⁴⁸ **Palm**, s. 67; R.F. md. 2:12/2 ve 5.

hakkında Mecliste yapılan oylamaya katılanların 1/6'dan fazla sayıdaki temsilci, söz konusu düzenlemeyi oniki ay askıda tutma imkanına sahiptir¹⁴⁹. Bir yasa teklifine nitelikli usul kurallarının uygulanabilir nitelikte olup olmadığına Riksdag adına Anayasa Komitesi karar verir. Ancak Anayasa Komitesi bu usulün uygulanabilir nitelikte olmadığı yönündeki kararını, Yasama Konseyine danışmaksızın ilan edemez¹⁵⁰. Bu kural ile temel hak ve özgürlüklere sınırlama getirecek bir yasama faaliyeti için Mecliste mümkün olan en fazla desteği sağlayacak bir soğuma süresi getirilmek ve konunun kamuoyunda daha etraflı bir şekilde tartışılması sağlanmak istenmiştir¹⁵¹. Buna ek olarak, nitelikli usul kuralı, temel hak ve özgürlüklerin Riksdag çoğunluğu tarafından keyfî bir şekilde sınırlandırılmasına karşı önleyici ve kamuoyunun dikkatini çekici bir işleve de sahiptir¹⁵².

Mutlak nitelikli hak ve özgürlükler ile nitelikli usul kuralına uygun olarak çıkartılan olağan yasalar ile sınırlandırılabilen hak ve özgürlükler dışında anayasada daha zayıf bir güvence ile korunan hak ve özgürlükler de bulunmaktadır¹⁵³. Tabii oldukları sınırlama rejimi nedeniyle diğer iki kategoriden ayrı değerlendirilebilecek bu hak ve özgürlükler; grev hakkı (md. 2:14), mülkiyet hakkı ve genel giriş hakkı (md. 2:15), telif hakkı (md. 2:16), ticaret özgürlüğü ve mesleğin icrası özgürlüğü (md. 2:17/1) ve son olarak da eğitim hakkı ve araştırma özgürlüğüdür (md. 2:18). Grev hakkı yasayla ya da bir anlaşma ile sınırlandırılmaktadır¹⁵⁴. Kamu yararı nedeniyle kamulaştırma vasıtasıyla mülkiyet hakkı ortadan kaldırılabilir ve fakat bu durumda malikin maddi kaybı eksiksiz olarak karşılanacaktır¹⁵⁵. Ticaret hakkına ve mesleğin icrası özgürlüğüne sadece “*sıkıştıran toplumsal bir çıkar*” nedeniyle sınırlama getirilebilecektir. Aynı düzenlemede bu tip bir sınırlamanın belli bir kişi ya da şirketin ekonomik çıkarlarını korumak için getirilemeyeceği de belirtilmektedir¹⁵⁶. Ücretsiz temel eğitim hakkı¹⁵⁷, dar bir yorumla mutlak bir hak olarak nitelenebilir¹⁵⁸. Zira zorunlu eğitim hakkından sadece çocuklar

¹⁴⁹ **Palm**, s. 67; **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 40.

¹⁵⁰ R.O. md. 10:5/3.

¹⁵¹ **Nyman**, The New Swedish Constitution, s. 190.

¹⁵² **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 32.

¹⁵³ **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 40; **Nyman**, The New Swedish Constitution, s. 193.

¹⁵⁴ R.F. md. 2:14.

¹⁵⁵ R.F. md. 2:15.

¹⁵⁶ R.F. md. 2:17.

¹⁵⁷ R.F. md. 2:18.

¹⁵⁸ **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 32.

yararlanabilmektedir. Bu hakkın kapsamı sadece olağan yasalarla genişletilemez ancak olağan yasalar ile sınırlanabilir¹⁵⁹.

Bu son kategorideki hak ve özgürlüklerin hepsinin içeriğinde olağan hukuksal düzenlemeler ile oldukça geniş kapsamlı, sık sık ve kesin bir biçimde düzenlemeler yapılabilir. Böyle bir durumda yasama organı anayasanın temel hakların düzenlenmesine ilişkin olarak getirdiği herhangi bir kriter ile bağlı değildir. Anayasa bu hakların kapsamının tespitinde yasama organına, “*yasa ile getirilen ilkelere/kurallara göre belirlenecektir* (md. 2:15/2 ve md. 2:16)”; “*bir yasa ya da anlaşma ile sınırlanabilir* (md. 2:14)”; “*sıkıştıran kamusal bir çıkarın karşılanması için gerekli olması halinde* (md. 2:15/1)” gibi ifadelerle oldukça geniş bir takdir yetkisi tanımaktadır.

R.F.’nin 2. bölümünde güvence altına alınan hak ve özgürlükler, genel olarak ülkede bulunan yabancılara da uygulanır¹⁶⁰. Bununla birlikte anayasa ülkede bulunan yabancılar için bazı özgürlükler bakımından daha özel sınırlamaların getirilebileceğini düzenlemektedir¹⁶¹. Buna ek olarak anayasada İsveç’in AİHS ile üstlendiği yükümlülükler aykırı herhangi bir hukuksal düzenlemenin kabul edilemeyeceği belirtilmiştir¹⁶².

V. YASAMA (RIKSDAG)

Anayasanın 3. bölümü, Riksdag’a (İsveç Parlamentosu) özgülenmiş durumdadır. Ancak İsveç hukukunda Riksdag’ın oluşumu, işleyişi ve seçimler ile ilgili kurallar sadece bu düzenlemelerden ibaret değildir. Anayasa’nın 3. bölümündeki bu düzenlemeler, Meclis İçtüzüğü (Riksdagsordningen (RO)) ve Halkın Temsili Yasası (Representation of the People Act) ile tamamlanmaktadır¹⁶³.

Meclis İçtüzüğü (RO), bazı yönleri ile bir tür anayasal niteliği haiz iken bazı yönleri itibarıyla da sıradan yasa özelliklerini taşımaktadır. Yasanın belli bölümleri, sadece Anayasanın değiştirilmesi usulüne göre ya da Riksdag’ın nitelikli çoğunluğu ile değiştirilebilirken, daha çok Riksdag’ın çalışma şekline ilişkin pratik konuları düzenleyen bölümleri sıradan bir oylama ile değiştirilebilir niteliktedir¹⁶⁴.

¹⁵⁹ **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 32.

¹⁶⁰ **Palm**, s. 68, 69; **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 32.

¹⁶¹ R.F. md. 2:25.

¹⁶² R.F. md. 2:19.

¹⁶³ **Nyman**, Some Basic Features, s. 64.

¹⁶⁴ **Larsson**, s. 27; **Nyman**, Some Basic Features, s. 47.

Riksdag, diğer ülkelerdeki seçilmiş parlamentoların sahip olduğu klasik yetkilere sahiptir. Bunlardan ilki yasama yetkisidir. Bu anlamda temel olarak İsveç'te Anayasayı ve kanunları Riksdag yapar ve değiştirir. Riksdag'ın ikinci önemli yetkisi mali kontrol yetkisidir. Bu anlamda devlet gelir ve giderlerine ilişkin karar merci Riksdag'tır. Riksdag'ın sahip olduğu üçüncü temel yetki hükümetin ve idarenin denetlenmesidir. Parlamentar hükümet sisteminin temel ilkesi olarak hükümetin ülkeyi yönetebilmesi için Parlamento'nun güvenine sahip olması gerekmektedir. Bu anlamda Riksdag, bir güvensizlik oyu ile hükümeti düşürme yetkisine sahiptir. Riksdag'ın sahip olduğu dördüncü yetki, dış işlerine ilişkindir. İsveç'in taraf olduğu uluslararası anlaşmaların Riksdag tarafından onaylanması gerekmektedir. Buna ek olarak, Riksdag, Dış İlişkiler Tavsiye Komitesi'ndeki üyeleri aracılığı ile hükümetin dış işlerindeki politikasını etkileme imkanına da sahiptir¹⁶⁵.

Riksdag'da önceden üçyüzelli olan sandalye sayısı, 1973 ve 1976 yıllarında mecliste bulunan üye sayısının farklı siyasi çizgide iki parti arasında eşit olarak bölünmesi sonucunda, üye tam sayısının bir azaltılmasına karar verilerek üçyüzkırkdokuza düşürülmüştür¹⁶⁶. Üçyüzkırkdokuz sandalye siyasi partiler arasında ama aynı zamanda seçmenler arasında dağıtılmaktadır¹⁶⁷. İlke olarak seçmenler partiler için oy kullanırlar ancak seçmenlerin oy pusulasında yer alan herhangi bir aday işaretlemek suretiyle kişisel tercih oylaması yapması da mümkündür¹⁶⁸. Bu şekilde yapılan seçimler sonucunda Riksdag, ülkedeki farklı siyasi görüşlerin ve farklı bölgesel çıkarların temsiline imkan sağlayacak bir kompozisyona sahip olmaktadır. Seçim sisteminde, sandalyelerin tek sayı yöntemine göre dağıtıldığı nisbi temsil esası geçerlidir¹⁶⁹. Ülke, yirmidokuz seçim bölgesine bölünmüştür¹⁷⁰. Sandalyelerin çoğunluğu (310 sandalye), seçime katılanlar arasında sabit bir oran gözetilerek seçim bölgeleri arasında, her bir bölgedeki seçmen sayısı göz önünde bulundurularak dağıtılırken, küçük bir kısmı (39 sandalye), ulusal orantıyı sağlamak için "*denkleştirici sandalyeler*" olarak muhafaza edilir¹⁷¹. Seçim sistemi, küçük partiler için bir baraj getirmektedir. Buna göre, ülke

¹⁶⁵ Petersson, s. 64 ve 65.

¹⁶⁶ R.F. md. 3:2; Ortwein, s. 410; Nergelius, Constitutional Law, s. 71; Isberg, The Constitution of Sweden, s. 33.

¹⁶⁷ R.F. md. 3:1.

¹⁶⁸ R.F. md. 3:1.; Isberg, The Constitution of Sweden, s. 33.

¹⁶⁹ Isberg, The Constitution of Sweden, s. 33.

¹⁷⁰ R.F. md. 3:5.

¹⁷¹ R.F. md. 3:6; Sterzel, s. 47; Larsson, s. 27, 28.

genelindeki toplam oyların en az %4'ünü almayı başarabilmiş partiler mecliste temsil imkanına sahip olabilmektedir¹⁷². Bütün ülkede kullanılan oyların %4'ü Riksdag'ta on dört sandalyeye tekabül etmektedir. Bununla birlikte, burada önemli bir nokta bulunmaktadır. Ülke genelindeki toplam oyların %4'ünü alamamış ancak bir seçim bölgesindeki oyların en az % 12'sini almayı başarmış parti, denkleştirici sandalyelerin dağıtımına katılmamakla birlikte, söz konusu seçim bölgesine tahsis edilen ve sabit orana göre dağıtılan sandalyelerde hak sahibi olabilmektedir¹⁷³. % 4 barajının getirilmesinin nedeni, parlamentonun partiler arasında çok fazla bölünmesinin ve sonuç olarak mecliste buna bağlı sorunlar yaşanmasının önlenmek istenmesidir. Ülke olarak, seçim sistemi, barajı geçemeyen partiye verilen oylar dışında bütün oylara aynı değeri vermektedir. Bu bağlamda barajı geçebilen partiler arasında, en fazla oyu alan parti, küçük partilere göre öncelikten yararlanamamaktadır. İsveç Parlamentosu dört yılda bir, Eylül ayının ikinci Pazar günü yapılan genel seçimler sonucunda seçilir¹⁷⁴. Bununla birlikte, normal süreler içerisinde her zaman erken seçim yapılması da mümkündür. Riksdag her yıl, Ekim ayının başında toplanır.¹⁷⁵ Hükümet, yeni seçilen meclisin ilk toplantısını gerçekleştirdiği tarihten itibaren üç ay geçmeden bir erken seçim kararı alamaz¹⁷⁶. Diğer çoğu ülkenin aksine İsveç'te yapılan bir erken seçimin ardından dört yıllık yeni bir yasama dönemi başlamaz. Erken seçim sonunda yeniden oluşan Riksdag, olağan genel seçimlerden arta kalan süre boyunca görev yapar. Bu düzenleme, erken seçim kararını hükümet için elverişsiz bir vasıta haline getirmiştir ve 1974 tarihli R.F yürürlüğe girdiğinden bugüne kadar hiçbir hükümet tarafından kullanılmamıştır¹⁷⁷. Riksdag, seçimlerden sonraki onbeşinci günde ilk toplantısını gerçekleştirir ancak bu toplantı seçim sonuçlarının açıklanmasının üzerinden dört gün geçmeden yapılamaz¹⁷⁸. Bu tip bir kuralın amacı, seçim sonuçlarının süratle tespit edilerek açıklanmasının sağlanmasıdır. Riksdag her zaman işlevini yerine getirebilecek durumda olmalıdır. Bu nedenle olağan toplantı halinde bulunmadığı dönemde de Riksdag olağanüstü toplan-

¹⁷² R.F. md. 3:7; **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 33; **Sterzel**, s. 48.

¹⁷³ R.F. md. 3:7; **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 33; **Sterzel**, s. 48.

¹⁷⁴ R.F. md. 3:3; **Sterzel**, s. 47; **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 34.

¹⁷⁵ **Sterzel**, s. 48.

¹⁷⁶ R.F. md. 3:11.

¹⁷⁷ **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 34.

¹⁷⁸ R.F. md. 3:10.

tıya çağırılabilir. Riksdag dört yıllık yasama dönemi için kendi üyeleri arasından bir Meclis Başkanı ve üç Meclis Başkan Yardımcısı atar¹⁷⁹. Meclis Başkanı Riksdag toplantılarına başkanlık eder ve tarafsızdır. Bu nedenle Meclis Başkanı ve yardımcılarını Riksdag tarafından müzakere edilmekte olan bir konu hakkında beyanda bulunamazlar¹⁸⁰.

Onsekiz yaşını ikmal etmiş ve İsveç'te ikamet eden her İsveç vatandaşı seçme ve seçilme hakkına sahiptir¹⁸¹. Bunun dışında Parlamento'ya seçilmek için başka bir şart aranmamaktadır¹⁸². Bununla birlikte, suç işlemiş üyeler, suçlu bulunmaları halinde mahkeme kararı ile temsil yetkisinden mahrum bırakılabilirler. Parlamantonun hiçbir üyesi Parlamento'nun izni olmaksızın görevinden ayrılamaz¹⁸³. Her üye, görevini hiçbir kısıtlama olmaksızın yerine getirebilir. Bu nedenle, parlamento üyesi olarak seçilen kişi üyeliğinin sona ermesinden sonra, istediği zaman istediği işte çalışma garantisine sahiptir¹⁸⁴.

Parlamantonun hiçbir üyesi, görevi esnasında gerçekleştirdiği bir fiil ya da açıkladığı bir düşünce nedeniyle özgürlüğünden mahrum bırakılmasını veya ülke içinde hareketlerinin sınırlandırılmasını gerektirecek yasal bir takibata muhatap bırakılamaz¹⁸⁵. Bu kuralın tek istisnası bu konuda parlamentoda yapılan oylamaya katılan üyelerin 5/6'sının, bu tip bir yasal takibata onay veren karar lehine oy kullanmış olmalarıdır¹⁸⁶. Bir parlamento üyesinin suç işlediği şüphesi ile yakalanması, gözaltına alınması ya da tutuklanmasına ilişkin genel kuralların uygulanması ancak suçun işlendiğinin itiraf edilmiş olması, suçüstü hali ya da fiilin en az iki yıl hapis cezasını gerektiren bir suç oluşturması halinde mümkündür¹⁸⁷. Parlamantonun çalışması ve karar alma yöntemi ile ilgili olarak da temel ilke, parlamantonun her üyesinin ve hükümetin parlamentoda görüşülmek üzere her hangi bir konuda teklif sunma hakkına sahip olmasıdır¹⁸⁸. Riksdag'ın her bir üyesi, kendi tekliflerini yapabilecek imkana sahiptir ve bu yetki, hükümetin tasarılarında değişiklik öneri-

¹⁷⁹ R.F. md. 4:2; **Sterzel**, s. 48.

¹⁸⁰ R.O. md. 6:6.

¹⁸¹ R.F. md. 3:4.

¹⁸² **Nergelius**, Constitutional Law, s. 71.

¹⁸³ R.F. md. 4/7.

¹⁸⁴ **Nergelius**, Constitutional Law, s. 72.

¹⁸⁵ R.F. md. 4:12; R.O. md. 5:7.

¹⁸⁶ R.F. md. 4:12.

¹⁸⁷ R.F. md. 4:12.

¹⁸⁸ R.F. md. 4:4; **Ortwein**, s. 410; **Nergelius**, Constitutional Law, s. 72; **Sterzel**, s. 48.

leri yapmak ya da bunları desteklemekle sınırlandırılmamıştır¹⁸⁹. Milletvekilleri kanun teklifi sunmak konusunda da son derece gayretlidirler ve yılda ortalama iki ila üç bin kanun teklifi yapmaktadırlar¹⁹⁰. Milletvekillerinin kişisel olarak yaptıkları bu kanun tekliflerinden çoğu, sadece bir üye tarafından imzalanmakta, nadiren bazı milletvekilleri ortak kanun teklifi hazırlamaktadır. Bununla birlikte, farklı partilerden milletvekillerinin ortak bir kanun teklifi sunmaları da nadiren görülen bir durumdur. En önemli kanun teklifleri, parti teklifleridir ve bu teklifler parti genel başkanı ile partinin bazı ileri gelen üyeleri tarafından imzalanarak sunulurlar¹⁹¹.

Milletvekillerinin şahsen yapmış oldukları hemen hemen bütün kanun teklifleri, özellikle tek milletvekili tarafından imzalanmış olanlar, aynı akıbet ile karşılaşırlar; bu teklifler Riksdag tarafından reddedilir. Bununla birlikte bu sonuç aynı milletvekilinin aynı teklifi bir sonraki yıl yeniden yapmasına engel teşkil etmez. Bunun nedeni, Riksdag'da parti disiplinin çok sıkı olması ve bu nedenle milletvekillerinin kendi kişisel görüşlerine göre hareket etmelerine çok nadir izin verilmesidir¹⁹². Bu nedenle, kanun teklifinde bulunmak ve Riksdag'ta soru sormak bir milletvekilinin kendi seçmenine olan sadakatının ve bağlılığının açığa vurulmasının bir şekli olarak değerlendirilmektedir. Bu yetkinin kullanılması özellikle yeniden nitelikli bir pozisyon için aday olmak isteyen milletvekilleri açısından son derece önemlidir. Verilen teklifin kabul edilmesi ya da yeni bir yasa çıkartılması, bu konuda başka bir düzenleme getirilmemiş olması şartıyla, parlamentoda oylamaya katılan üyelerin çoğunluğunun olumlu oyu ile mümkündür¹⁹³. Anayasa'da Riksdag'ın belli bazı konularda karar alması nitelikli çoğunluk şartına bağlanmıştır¹⁹⁴. Bu şartın getirildiği durumlar dışında Riksdag, üyelerinin basit çoğunluğu ile karar alabilir¹⁹⁵. Bu imkan normal yasama faaliyeti ile ilgili olarak da geçerlidir. Burada belirtilmesi gerek dikkat çekici nokta, parlamento üyelerinin genel kurul toplantılarına katılması zorunluluğunu düzenleyen herhangi bir hukuksal düzenlemenin bulunmamasıdır. Buna ek olarak, Anayasal belgelerin hiçbirinde genel kurul için bir toplantı yeter sayısı ve

¹⁸⁹ Sterzel, s. 48, 49.

¹⁹⁰ Larsson, s. 31.

¹⁹¹ Larsson, s. 31.

¹⁹² Larsson, s. 31.

¹⁹³ R.F. md. 4:7.

¹⁹⁴ Ortwein, s. 410.

¹⁹⁵ R.F. md. 4:5; Ortwein, s. 410.

karar yeter sayısı da belirtilmemektedir. Riksdag'daki oylamalar bazen hareketli geçebilir ve oylamanın sonucunu önceden tahmin etmek mümkün olmayabilir¹⁹⁶. Ancak bu durum bir istisnadır. Bunun nedeni oylama sonuçlarının çoğu kez önceden biliniyor olmasıdır. Zira Riksdag'ta yapılan oylamalar çoğu kez Riksdag komisyonlarında partiler arasında varılan mutabakatın resmen teyit edilmesi anlamına gelir¹⁹⁷. Bu nedenle Riksdag'taki oylamalara çok az ilgi gösterilir ve oylamanın konusu hakkındaki tartışmalar genellikle boş genel kurul salonunda cereyan eder. İsveç parlamentosunu bu nedenle "konuşan bir parlamento" olmaktan ziyade "çalışan bir parlamento" olarak tanımlamak daha yerinde olacaktır¹⁹⁸.

Burada belirtilmesi gereken önemli bir diğer konu da "yedek üyelik"tir. Anayasaya göre, her parlamento üyesi için bir "yedek üye" atanır¹⁹⁹. Seçimlerden sonra parlamentoya girmeye hak kazanan üye, kendisinin yedeği üye ile birlikte atanmaktadır²⁰⁰. İlke olarak yedek üyelerin sayısı her partinin bir seçim çevresinde kazandığı milletvekili sayısı ile aynıdır ancak bu sayı üçten az olamaz²⁰¹. Yedek üyelerin göreve atanmalarının belli şartları vardır. Buna göre, Riksdag sözcüsü seçilen ya da Bakan olarak atanan üye, milletvekili olarak sahip olduğu yetkileri kaybeder ve bu üyeler için yedek üyeler atanır²⁰². Yine Meclis İçtüzüğüne (R.O.) göre, Parlamento üyelerinden birisinin başvurması ve en az bir ay izne ayrılması halinde, izne ayrılan üyenin görev ve sorumluluklarını yedek üye yerine getirir²⁰³. Atanan yedek üyeye görevinin başladığı ve sona ereceği tarih bildirilir²⁰⁴. Bundan başka, izne ayrılan parlamento üyesinin görevinden istifa etmesi halinde, yedek üye, istifa eden üyenin yerine yenisi atanana kadar görevine devam eder²⁰⁵.

Riksdag'ın hükümet üzerinde etki etmesini sağlayan anayasal araçlardan birisi, hükümetin bütünüyle ya da belli bir bakanın görevden alınması sonucunu doğurabilen güvensizlik oyu uygulamasıdır. Ayrıca, Riksdag,

¹⁹⁶ Larsson, s. 33.

¹⁹⁷ Larsson, s. 33.

¹⁹⁸ Larsson, s. 33.

¹⁹⁹ R.F. md. 3:2.

²⁰⁰ R.F. md. 3:2; Sterzel, s. 46; Isberg, The Constitution of Sweden, s. 34.

²⁰¹ Holmberg/Stjernquist/Isberg, s. 29; Isberg, The Constitution of Sweden, s. 34.

²⁰² R.F. md. 4:13; Sterzel, s. 46; Holmberg/Stjernquist/Isberg, s. 29; Isberg, The Constitution of Sweden, s. 34.

²⁰³ Sterzel, s. 46; R.O. md. 5:3.

²⁰⁴ R.O. md. 5:5.

²⁰⁵ R.O. md. 5:6.

Anayasa Komisyonu'nun yıllık incelemeleri yoluyla bakanların ve hükümetin görevlerini nasıl yerine getirdiğini araştırabilir. Bu komisyon farklı partilere mensup milletvekillerinden oluşmuş olsa da, bakanların aldıkları kararlarda anayasanın ve diğer yasal düzenlemelerin çizdiği sınırlar içinde kalıp kalmadıklarına dair yargısal nitelikte inceleme yapmakla yükümlüdür. Bununla birlikte, bu incelemeyi bir güvensizlik oylaması takip etmediği sürece tek başına hükümetin ya da bir bakanın görevden alınması ile sonuçlanmaz.

Riksdag işlemlerini aralarında Anayasa Komisyonu'nun da bulunduğu bazı komisyonlar eliyle yürütür. Söz konusu komisyonların oluşum şekilleri ve görevleri ile ilgili düzenlemeler Meclis İçtüzüğü'nün 7. bölümünde yer almaktadır. Anayasaya göre Riksdag, her seçim dönemi için kendi üyeleri arasından, bir Anayasa Komisyonu ve bir Ekonomi Komisyonu atamak zorundadır²⁰⁶. Meclis İçtüzüğü ise Anayasada sayılan bu iki komisyonun yanı sıra bir de Vergi Komisyonu atanması gerekliliğini düzenlemektedir²⁰⁷. Sadece adları belirtilen bu üç komisyonun (Anayasa K., Ekonomi K., Vergi K.) görev ve yetkileri R.F (Böl.4) ve Meclis İçtüzüğü'nün (Böl.7) ana hükümlerinde düzenlenmiş, diğer komisyonların oluşumu ve görevleri ise Meclis İçtüzüğü'nü tamamlayıcı nitelikteki düzenlemelerde belirtilmiştir²⁰⁸. Komisyonlar arasında iş dağıtımı yapılırken, belli bir alana giren konuların, söz konusu ekonomik, mali veya hukuksal bir sorun da olsa, o alan için kurulmuş komisyona verilmesine özen gösterilir. Her komisyon en az onbeş üyeden oluşur ve üye sayısı her zaman tek sayı olmalıdır. Belirtilen bu üç komisyon dışında, diğer Riksdag komisyonları şunlardır;

- iş gücü politikalarını, çalışma yaşamını, çalışma hayatında cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve ayrımcılığın önlenmesi ve entegrasyonun sağlanması gibi konular ile ilgilenen İş Piyasası Komisyonu;
- evlilik, tüketici hakları, barınma ve sigorta gibi konularla ilgili Medeni İşler Komisyonu;
- ordu ve savunma, kurtarma hizmetleri, nükleer güvenlik ve toplumun saldırılara karşı korunması gibi konular ile ilgili Savunma Komisyonu;

²⁰⁶ R.F. md. 4:3.

²⁰⁷ R.O. md. 7:2.

²⁰⁸ R.O. md. 7:2/1.

- mahkemeler, kolluk ve ceza infaz kurumları ile ilgili Adalet Komisyonu;
- kültür, gençlik faaliyetleri, spor ve dinsel cemaatler ile ilgili Kültür İşleri Komisyonu;
- tarım, orman, avcılık, balıkçılık ve doğanın korunması ile ilgili Çevre ve Tarım Komisyonu;
- endüstri politikaları, ticaret ve enerji konuları ile ilgili Endüstri ve Ticaret Komisyonu;
- sosyal güvenlik ödemeleri, sağlık ödemeleri ve göç ile ilgili sosyal Güvenlik Komisyonu;
- yaşlı ve engelli kişilerin bakımı, bu alanlardaki hizmetlerin kötüye kullanımının engellenmesi, sağlık ve tıbbi bakım konuları ile ilgili Sağlık ve Refah Komisyonu;
- hava ve kara taşımacılığı, posta hizmetleri ve elektronik iletişim hizmetleri ile ilgili Taşımacılık ve İletişim Komisyonu;
- okul öncesi eğitim, zorunlu eğitim, okul çağındaki çocukların bakımı, yetişkinlerin eğitimi, yükseköğretim ve öğrencilerin maddi olarak desteklenmesi konuları ile ilgili Eğitim Komisyonu;
- diğer devletlerle ilişkiler, diğer devletlerin gelişimine yardım edilmesi ve uluslararası ticaret gibi konularla ilgili Dış İşleri Komisyonu.

VI. HÜKÜMET VE DEVLET BAŞKANLIĞI

Parlamentoya ilişkin açıklamaların bulunduğu başlık altında da vurgulandığı gibi, İsveç anayasası halk egemenliğine ve parlamentarizme çok sıkı bir bağlılık göstermektedir²⁰⁹. Devlete ilişkin karar alma süreçlerinde Krala hiçbir yetki ve fonksiyonun verilmemesi, İsveç anayasasının parlamentarizme verdiği önemin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. İsveç Hükümeti başbakan ve bakanlardan oluşur²¹⁰. Anayasa bakan sayısı için bir üst sınır koymamakla birlikte, bir alt sınır getirmektedir²¹¹. Buna gören hükümet toplantılarına en az beş bakanın katılması gerekmektedir²¹². Başbakanın atanması sürecinde Meclis Başkanı'nın kritik bir işlevi vardır²¹³. Çünkü

²⁰⁹ **Nergelius**, Constitutional Reform in Sweden, s. 372.

²¹⁰ R.F. md. 6:1.

²¹¹ **Nergelius**, Constitutional Reform in Sweden, s. 373.

²¹² R.F. md. 7:4.

²¹³ **Larsson**, s. 37.

başbakanlık görevi için bir aday önerisinde bulunma yetkisi meclis başkanına aittir²¹⁴. Meclis başkanı tarafından önerilen adayın başbakanlığını ise Riksdag oylar²¹⁵. Hükümetin kurulmasında meclis başkanının rolü bu nedenle çok önemlidir ve sonuç olarak meclis başkanlığına seçilecek kişinin belirlenmesi Riksdag'taki siyasi partiler için son derece hassas bir konudur²¹⁶. Başbakanın seçimi süreci meclis başkanının Riksdag'taki partilerin bu konudaki görüşlerini almaya başlaması ile başlar. Kurala göre, meclis başkanı, başbakan adayını belirlenmeden ve oylama için parlamento önüne getirmeden önce Riksdag'ta grubu olan bütün partilerin temsilcilerinin ve üç meclis başkanı yardımcısının görüşünü alır²¹⁷. Riksdag'ın üyelerinin yarısından fazlası yani en az 175 üye öneri aleyhine oy kullanacak olurlarsa, öneri reddedilmiş olur²¹⁸. Öneriye yarısından fazla üyenin lehte oy kullanması halinde, öneri onaylanmış sayılır ve yeni bakanların başbakan tarafından atanması ile yeni bir hükümet oluşturma süreci yürütülebilir²¹⁹. Meclis başkanının yeni başbakana ilişkin önerisinin reddedilmesi halinde, tekrar parti liderleri ve meclis başkan yardımcıları ile geleneksel görüşmeyi yaparak Riksdag'a yeni bir öneri sunma görevi de yine meclis başkanına aittir²²⁰. Riksdag'ın, kendisine yapılan öneriyi dört kez reddetmesi halinde başbakan atanmasına ilişkin süreç kesilir ve yeni bir genel seçim yapılana kadar yeni bir başbakan atama süreci başlamaz²²¹. Üç ay içerisinde olağan bir genel seçim yapılamayacaksa, bir erken seçim yapılmalıdır²²². Riksdag'ın, yeni başbakan için yapılan öneriyi dört kez reddetmesi, onun parlamenter hükümetin oluşması için yeterli olmadığı ve bu nedenle yapılacak yeni bir genel seçim ile yapısının yenilenmesi gerektiği anlamına gelmektedir.²²³

Başbakanın atanması sürecine ilişkin getirdiği usul ile anayasa parlamentarizmin olumsuz şeklini ortaya koymaktadır²²⁴. Zira başbakanın atana-

²¹⁴ R.F. md. 6:2; **Nergelius**, Constitutional Reform in Sweden, s. 374; **Sterzel**, s. 49.

²¹⁵ R.F. md. 6:2; **Petersson**, s. 86; **Ortwein**, s. 410.

²¹⁶ **Larsson**, s. 37.

²¹⁷ R.F. md. 6:4; **Nergelius**, Constitutional Reform in Sweden, s. 374.

²¹⁸ R.F. md. 6:3; **Sterzel**, s. 49.

²¹⁹ **Ortwein**, s. 410; **Sterzel**, s. 49.

²²⁰ R.F. md. 6:5; **Sterzel**, s. 49.

²²¹ R.F. md. 6:5; **Sterzel**, s. 50.

²²² R.F. md. 6:5.

²²³ **Nyman**, Some Basic Features, s. 68.

²²⁴ **Nergelius**, Constitutional Reform in Sweden, s. 372.

bilmesi için Riksdag'ın güveni ile desteklenmesi gerekmemektedir²²⁵. Anayasanın başbakanın atanması için aradığı şart, meclis başkanının başbakanlık için önerdiği aday için Riksdag'ta yapılan oylamada, öneriyi reddetmek suretiyle bir güvensizlik oyu ortaya koymamış olmasıdır²²⁶. Bu anlamda anayasa Riksdag'ın başbakana sadece hoşgörü (tolerate) göstermesini yeterli görmektedir²²⁷. Hükümetin, Riksdag tarafından aksi bir karar alınmadıkça, yani bir mutlak çoğunlukla güvensizlik kararı almadıkça, Riksdag'ın güvenine sahip olduğu varsayılır²²⁸. Herhangi bir açıklama yapılmaksızın veya gündemdeki herhangi bir konu hakkında alınmış belli bir karar ile bağlantısı olmayan, sadece genel siyasi konular ile ilgili bir güvensizlik oylaması, bu oylamadan etkilenen kabinedeki bir bakan ya da birden fazla bakanın istifasını, bu oylamanın başbakana yönelik olması halinde ise, hükümetin istifasını gerektirir²²⁹. Buna karşı hükümetin de karşı önlemleri bulunmaktadır. Bunların başında da, güvensizlik oyunun ilan edilmesinden itibaren bir hafta içinde alınabilecek olan bir erken seçim kararıdır²³⁰. Bir erken seçim kararının alınması, seçmenlerin hükümet ile bu hükümetin hasmı olan Riksdag çoğunluğu arasında hakemlik yapmaya çağırılması anlamına gelmektedir. Kimin yönetimde olacağı sorusunun cevabını yeni yapılacak olan seçim belirleyecektir.

Parlamente sistem ilkesi, başbakanın atanmasının Kral tarafından değil, Riksdag adına meclis başkanı tarafından ilan edilmesini düzenleyen kural ile oldukça katı bir şekilde ifade edilmiştir²³¹. Hükümet değişikliği sürecine kralın müdahalesi, kralın başkanlığında toplanan devlet konseyinin bu değişikliği tanınması ile sınırlanmıştır²³². Bu şekilde hükümetin oluşumu sonuçlanmış olur ve başbakan kabinesini Riksdag'a ilan eder²³³.

Riksdag tarafından oylanarak kabul edilen başbakan daha sonra bakanları seçer²³⁴. Yeni seçilen başbakanın bakanların atanmasında ya da görevden

---

²²⁵ Sterzel, s. 49.

²²⁶ Nergelius, Constitutional Reform in Sweden, s. 372.

²²⁷ Sterzel, s. 49; Nyman, Some Basic Features, s. 68.

²²⁸ Nergelius, Constitutional Reform in Sweden, s. 372.

²²⁹ Nyman, Some Basic Features, s. 69.

²³⁰ Sterzel, s. 49.

²³¹ R.F. md. 6:6.

²³² Petersson, s. 87; Nyman, Some Basic Features, s. 68.

²³³ R.F. md. 6:6; Nyman, Some Basic Features, s. 68.

²³⁴ R.F. md. 6:6; Ortwein, s. 410.

alınmalarında uyması gereken çok az kural ve teamül bulunmaktadır²³⁵. Bir koalisyon hükümeti durumunda, partiler bakanlıkların aralarında nasıl paylaşılacağı ile ilgili görüşmeler de son derece sık uygulanan bir teamüldür. Sonuç olarak, koalisyondaki partilerin genel başkanları kendi partisi için tahsis edilen bakanlıkları kendi partilileri arasında dağıtır. Yerine getirilmesi gereken bir diğer standart da hükümetin belli sayıda kadın bakana yer vermesi gereğidir²³⁶. Hükümetin iktidar süresi en fazla dört yıldır. Bu dört yıllık sürenin dolmasından önce hükümetin alacağı bir seçim karar ile ya da meclis başkanının başbakanlık için yaptığı önerinin dört kez Riksdag tarafından reddedilmesi nedeniyle yeni bir seçime gidilebilir. Fakat böyle bir durumda göreve gelen yeni hükümet sadece dört yıllık süreden kalan süre kadar görevde kalır²³⁷. Başbakan tarafından işgal edilen liderlik pozisyonu anayasa tarafından güçlü bir şekilde vurgulanmaktadır²³⁸. Kabinen diğer bakanlarını başbakan'ın kendisi atar ve başbakan, her zaman her hangi bir bakanı görevden alabilir²³⁹. Başbakan, sadece güvensizlik oyu nedeniyle değil her hangi bir başka sebeple istifa ettiğinde, kabinenin geri kalanı da görevden ayrılır. Yeni başbakan, hükümetin parlamentodaki tabanı değişmemiş olsa dahi, selefi başbakan'ın bakan tercihleri ile bağlı değildir²⁴⁰.

Başbakan tarafından atanan bakanlar Riksdag üyesi olmak zorunda değildir. Fakat genellikle bakanlar Riksdag üyeleri arasından atanır. Atama yapıldıktan sonra ilgili bakan Riksdag'ın bütün faaliyetlerine katılma hakkını kaybeder²⁴¹. Bu durumda bakan olarak atanan üyenin yerine mensubu olduğu partiden bir yedek üye, milletvekili olarak Riksdag'ta göreve başlar. Bakan, Riksdag'taki sandalyesini koruyabilir ve meclisteki oturumlara ve tartışmalara katılabilir. Bununla birlikte oy kullanma hakkına sahip değildir, Komisyonlardaki görüşmelere katılamaz ve Riksdag ile bağlantılı diğer işlere dahil olamaz²⁴². Bütün bu görevler bakanın yerine gelen yedek üye tarafından gerçekleştirilir.

²³⁵ **Nergelius**, Constitutional Reform in Sweden, s. 373; **Sterzel**, s. 51; **Larsson**, s. 38; **Petersson**, s. 87.

²³⁶ **Larsson**, s. 38.

²³⁷ **Sterzel**, s. 47; **Larsson**, s. 37.

²³⁸ **Nergelius**, Constitutional Reform in Sweden, s. 373.

²³⁹ **Nergelius**, Constitutional Reform in Sweden, s. 373.

²⁴⁰ **Nyman**, Some Basic Features, s. 69.

²⁴¹ **Larsson**, s. 40.

²⁴² **Larsson**, s. 40.

İsveç'te resmi ve gayri resmi olmak üzere iki tür güvensizlik oyu uygulaması vardır²⁴³. Resmi güvensizlik oyu iki tür olabilir. Bunlardan ilki başbakana yönelik ve dolayısıyla top yekün hükümete karşı güvensizlik oyu uygulamasıdır²⁴⁴. Diğeri, sadece belli bir bakana yöneltilmiş ve dolayısıyla bütün hükümeti değil sadece söz konusu bakanın görevden alınması amacını taşıyan güvensizlik oyu uygulamasıdır²⁴⁵. Gayri resmi güvensizlik oyu uygulaması bir meclis geleneğine dayanmaktadır. Buna göre eğer bir hükümet önemli bir yasayı Riksdag'tan geçiremezse bu, onun istifa etmesi gereğini ortaya koyan bir durum olarak değerlendirilir ve böyle bir durumda hükümet istifa eder²⁴⁶. Görevden ayrılan hükümet, yeni hükümet kurulana kadar geçici hükümet sıfatıyla görevde kalır²⁴⁷.

Anayasa, hükümetin çalışma yöntemleri konusunda son derece az sınırlama getirmektedir. Çalışma yönteminin belirlenmesi konusu, hükümetin, tek parti hükümeti, çok parti hükümeti ya da bir koalisyon hükümeti olması gibi kendi koşulları bağlamında yine kendisinin belirleyeceği bir konudur²⁴⁸. Anayasa, hükümet programının hazırlanması ile ilgili sadece çeşitli faaliyet alanlarındaki bakanlıkları ihtiva eden bir "Hükümet Kurulu" olması gerektiğini ve bakanlıklar arasındaki iş dağılımının hükümet tarafından gerçekleştirileceğini söylemektedir²⁴⁹. Bakanlığın görevleri iki ya da nadiren de olsa ikiden fazla bakan arasında paylaşılabilir²⁵⁰. Bu genellikle iki veya daha fazla bakanın, bakanlığın görevlerini kendi arasında paylaşmaları anlamına gelir. Bu bakanlardan birisi, bakanlığın başkanı olur ve buna göre bakanlığın örgütsel yapısının nasıl olacağını ve nasıl çalışacağını sorumlusu da bu bakan haline gelir²⁵¹. Fakat, başkan bakan unvanı bu bakana, bakanlığı paylaştığı diğer bakan ya da bakanlara oranla hükümet içinde daha üstün bir konum tanımaz. Başbakan hariç, hükümet içinde yer alan bütün bakanlar eşit konumdadır²⁵². Başbakan kendisine bir başbakan yardımcısı atayabilir. Eğer

²⁴³ Ortwein, s. 410 ve 411; Larsson, s. 38.

²⁴⁴ R.F. md. 6:9.

²⁴⁵ R.F. md. 6:8.

²⁴⁶ Sterzel, s. 49; Larsson, s. 38.

²⁴⁷ R.F. md. 6:11.

²⁴⁸ Nyman, Some Basic Features, s. 69.

²⁴⁹ R.F. md. 7:1.

²⁵⁰ Sterzel, s. 51.

²⁵¹ Larsson, s. 46.

²⁵² Larsson, s. 46.

bir başbakan yardımcısı atanmamışsa, en kıdemli bakan, başbakanın yokluğunda yerine vekalet eder²⁵³.

Hali hazırda İsveç'te on bakanlık bulunmaktadır. Anayasada bu alanda herhangi bir düzenleme bulunmamakla birlikte, hükümet kararlarını konsensüs ile alır ve kolektif sorumluluk esastır²⁵⁴. İlke olarak İsveç anayasasında, diğer ülkelerin anayasasının aksine, bir bakanın tek başına karar almasını ve bu kararın hukuksal sorumluluğunu da tek başına üstlenmesini mümkün kılacak kurumsal bir düzenleme yoktur. Bu ilkenin en önemli istisnasını bir bakanın kendi bakanlığına bir memur ataması ya da bir memuru görevden alma yetkisi oluşturmaktadır²⁵⁵. Bununla birlikte herhangi bir bakanın, bakanlar kurulu toplantısında alınan karara muhalefet şerhi yazma hakkı da bulunmaktadır²⁵⁶. Bakanlar kurulunda alınan karara muhalefet şerhi koyan bakan, şerhe konu kararın doğuracağı olası siyasi ya da hukuki sorumluluktan da kurtulmuş olur²⁵⁷.

1974 tarihli R.F.'nin 5. bölümü, devlet başkanlığını düzenlemektedir. Bu düzenlemelere göre Kral ya da Kraliçe devlet başkanıdır. R.F.'nin 5. bölümünün yanı sıra, anayasal bir niteliği haiz olan Tahta Veraset Yasası ile tahtın varisleri ve kimin hangi usullere göre tahta geçeceği düzenlenmiştir. İsveç kralının hiçbir siyasi yetkisi yoktur ve fakat daha çok temsili ve törensel nitelikte görevlere sahip bulunmaktadır²⁵⁸. Sadece İsveç vatandaşı olan ve onsekiz yaşını ikmal etmiş kraliyet ailesi mensubu devlet başkanı olabilir. Devlet başkanı, aynı zamanda bakan, meclis başkanı ya da Riksdag üyesi olamaz. Kral ya da Kraliçe devletin iç ve dış işleri hakkında sürekli bilgi sahibi kılınmalıdır ve devlet ile ilgili konularda kralı bilgilendirme görevi başbakana aittir. Bunun da ötesinde, bakanlar kurulu da kralı bilgilendirme toplantısında kralın başkanlığında toplanabilir. Bu tip bilgilendirme toplantıları yılda üç defa gerçekleşir. Devlet başkanının politika alanında işlevsel nitelikteki görevleri arasında, hükümet değişikliklerinin gerçekleş-

²⁵³ R.F. md. 7:8.

²⁵⁴ **Nergelius**, Constitutional Reform in Sweden, s. 373; **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 37.

²⁵⁵ **Ragnemalm**, Hans: "Administrative Appeal and Extraordinary Remedies in Sweden": Scandinavian Studies in Law, Vol.20 (1976), s. 207-231.

²⁵⁶ R.F. md. 7:6.

²⁵⁷ **Nergelius**, Constitutional Reform in Sweden, s. 373.

²⁵⁸ **Ortwein**, s. 410.

tirildiği özel Devlet Konseyine başkanlık etmek²⁵⁹ ve parlamentoyu açmak²⁶⁰ sayılabilir. Bunun da ötesinde, kral, Riksdag ve hükümete dış işleri ile ilgili sorunlar hakkında görüş bildiren Dışişleri Tavsiye Konseyi Başkanlığı'nı da elinde bulundurmaktadır²⁶¹. Uluslararası hukuka göre, yabancı devletlerin elçilerinin kabulü ve yabancı devletlere elçi atamaları devlet başkanı tarafından yapılır. İsveç hukukunda da bu yetki devlet başkanı yani kral ya da kraliçeye aittir. Benzer şekilde yabancı devlet başkanlarının İsveç'i ziyaretlerinde bu kişilerin karşılanması ya da İsveç'in ülke dışında devlet başkanları düzeyinde temsili de kral ya da kraliçe tarafından gerçekleştirilir.

VII. YARGI

R.F'nin 1. bölümün 8. maddesinde "Yargının yönetimi için mahkemeler, kamu yönetimi için de yerel ve merkezi yönetimler bulunmaktadır" hükmüne yer verilmiştir. Yargıya ilişkin anayasada karşılaştığımız ilk hüküm bu olmakla birlikte anayasanın 11. bölümü "Yargının Yönetimi" başlığı altında nisbeten daha detaylı düzenlemelere yer vermektedir²⁶². Anayasa'da yapılan 2011 değişikliğinden önce, yargı ve idare aynı bölüm altında düzenlenmiş ve anayasanın önceki halinde yargı işlevi ile idari işlev arasındaki sınır açık bir şekilde ortaya koyulmamıştır²⁶³. Yani idarenin yetki alanı ile yargının yetki alanı açık ve belirli anayasal ilkelerle belirlenmemiştir²⁶⁴. Bu eksiklik 2011 yılında yapılan değişiklikle yargıya ve idareye ilişkin düzenlemelerin anayasanın iki ayrı bölümünde düzenlenmesi ile nispeten giderilmiştir. Doktrinde, anayasanın önceki düzenlemesinin nedeni olarak İsveç anayasal sisteminde geleneksel anlamda bir kuvvetler ayrılığının ziyade, işlevler ayrılığının görülmesi belirtilmektedir²⁶⁵.

İsveç yargı örgütü, adli yargı, idari yargı ve özel görevli yargı olmak üzere temel olarak üç kola ayrılmıştır²⁶⁶. Anayasanın yargıyı düzenleyen 11. bölümü, söz konusu yargı sisteminin genel çerçevesini çizerek, İsveç yargı

²⁵⁹ R.F. md. 6:6.

²⁶⁰ R.O. md. 3:6.

²⁶¹ R.F. md. 10:12.

²⁶² **Petersson**, s. 115.

²⁶³ **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 22; **Nergelius** Constitutional Law, s. 77.

²⁶⁴ **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 22.

²⁶⁵ **Akinci**, Müslüm: "İsveç İdare Hukuku": SÜHFD, C.16, S. 2, 2008, s. 175, 176; **Nergelius**, Constitutional Law, s. 77, 78.

²⁶⁶ **Akinci**, s. 202; **Petersson**, s. 117; **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 24.

sisteminin genel yapısını açıklayan bir hükümle başlar. Bu düzenlemeye göre adli yargıda ve idari yargıda üç dereceli yargı sistemi bulunmaktadır²⁶⁷. Bu nedenle anayasada hem adli yargının hem de idari yargının Yüksek Mahkeme, İstinaf Mahkemesi ve Bölge İlk Derece Mahkemelerinden müteşekkil olduğu, yasa ile başka mahkemelerin de kurulabileceği belirtilmektedir²⁶⁸. Adli yargı kolunun en tepesinde Yüksek Mahkeme (Högsta Domstolen), onun altında İstinaf Mahkemesi (Hovrätten), en altta da ilk derece mahkemeleri (Tingsrätter) yer almaktadır. Benzer bir hiyerarşi idari yargıda da gözlemlenmektedir. Buna göre idari yargının en tepesinde Yüksek İdare Mahkemesi (Regeringsrätten), onun altında İdari İstinaf Mahkemeleri (Kammarätter), en altta da ilk derece idare mahkemeleri (Lansrätter) yer almaktadır²⁶⁹. Yargı sistemi içerisindeki iki yüksek mahkemeye başvuru hakkı oldukça sınırlıdır ve bu mahkemeler, hukuksal olarak önemli buldukları davalara bakarlar²⁷⁰. Zira İsveç yargı sistemine ilişkin düzenlemelerde bu mahkemelerin görev alanı açık bir şekilde belirtilmemiştir; bu mahkemeler hangi davaya bakacaklarına kendileri karar verirler²⁷¹. Yüksek mahkemeler, alt dereceli mahkemelerin kararlarını her zaman esas bakımından inceler ve bu inceleme sonunda ilk derece mahkemelerinin kararlarını onayabilir veya reddedebilirler²⁷². Bu iki yargı kolu dışında İsveç yargı sisteminde ihtisas mahkemeleri bulunmaktadır²⁷³. Belli alanlardaki uyuşmazlıkları karara bağlamakla görevli bu mahkemeler, Çevre Mahkemesi (Miljödomstolen), Göçmenlik Mahkemesi (Migrationsdomstolen), İş Mahkemesi (Arbetsdomstolen) ve Ticaret Mahkemesi (Marknadsdomstolen) olarak sıralanabilir²⁷⁴. İhtisas mahkemelerini benzersiz kılan özellik, yargıç heyetinde sadece hukukçu hakimlerin değil aynı zamanda davanın taraflarının mensubu olduğu örgütlerin temsilcilerinin de yer alıyor olmasıdır²⁷⁵.

Anayasa, mahkemelerin bağımsızlığını Riksdag da dahil hiçbir idari merciin mahkemelerin belli bir hukuk kuralını belli bir davada nasıl uygula-

²⁶⁷ Petersson, s. 117.

²⁶⁸ R.F. md.11:1; Petersson, s. 115; Ragnemalm, Administrative Justice in Sweden, s. 43.

²⁶⁹ Ortwein, s. 417-422.

²⁷⁰ Ortwein, s. 419,420; Nergelius, Constitutional Law, s. 78.

²⁷¹ Nergelius, Constitutional Law, s. 78.

²⁷² Nergelius, Constitutional Law, s. 78.

²⁷³ Ragnemalm, Administrative Justice in Sweden, s. 43.

²⁷⁴ Akıncı, s. 203.

²⁷⁵ Ragnemalm, Administrative Justice in Sweden, s. 49.

maları gerektiğine ilişkin karar veremeyeceğini belirtilmek suretiyle açıkça ifade etmektedir²⁷⁶. Mahkemelere dışarıdan yapılacak olası müdahalelere karşı anayasa tarafından tanınan bu koruma, oldukça geniştir ve mahkemelerin bütün faaliyetlerini kapsamaktadır²⁷⁷. Bu nedenle mahkemelerin ve yargı teşkilatının bağımsızlığının oldukça iyi korunduğu söylenebilir. Benzer bir bağımsızlık, idari mercilere de tanınmıştır²⁷⁸. Bu düzenlemeye göre, Riksdag da dahil hiçbir merci, bir idari otoritenin belli bir kişi ya da yerel idare ile ilgili bir konuda “*kamu gücünü nasıl kullanacağına*” ya da “*hukuk kuralını nasıl uygulayacağına*” karar veremez²⁷⁹. İdari mercilerin çoğu hükümete bağlı olmasına rağmen, bakanlar kamu görevlilerine belli bir konun nasıl çözümleneceği konusunda talimat veremezler ve buna bağlı olarak söz konusu yetkilinin yaptığı yanlışlardan dolayı da bakan sorumlu tutulmaz²⁸⁰. 1988 yılında dönemin Adalet Bakanı, Olof Palme cinayetinin soruşturulması sürecine yaptığı müdahale nedeniyle istifa etmek zorunda kalmıştır²⁸¹. Riksdag kendisine anayasa veya meclis içtüzüğü tarafından verilenler dışında hiçbir yargısal ve idari fonksiyon yerine getiremez²⁸². Yargılamaya ilişkin usul kuralları ile mahkemelerin kurulması ve işleyişine ilişkin kuralların da yasa ile düzenlenmesi gerekmektedir²⁸³.

Mahkemelerin bağımsızlığına ilişkin olarak getirilen bir diğer güvence de hakimlik teminatına ilişkin düzenlemelerle gerçekleştirilmektedir²⁸⁴. Hakimleri atama yetkisi hükümete aittir ve bu yetki devredilemez²⁸⁵. Atama işlemi beşi yargıç, ikisi avukat ve ikisi halk arasından Riksdag tarafından seçilen üyelerden oluşturulan bağımsız bir kurul tarafından hazırlanmaktadır²⁸⁶. Hükümet bu kurulun hazırladığı atama önerisi ile bağlı değildir ve kurulun önerdiği adaylar dışında atama da yapabilir. Bununla birlikte, hükümetin böyle bir yolu tercih etmesi halinde kurulun yeni adaylar hakkında

²⁷⁶ R.F. md. 11:3; md. 11:4; **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 25; **Petersson**, s. 115; **Nergelius**, Constitutional Law, s. 78; **Sterzel**, s. 59; **Ortwein**, s. 416.

²⁷⁷ **Ortwein**, s. 416; **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 25.

²⁷⁸ **Ortwein**, s. 416; **Nergelius**, Constitutional Law, s. 78.

²⁷⁹ R.F. md. 12:2.

²⁸⁰ **Nergelius**, Constitutional Law, s. 78.

²⁸¹ **Nergelius**, Constitutional Law, s. 78.

²⁸² R.F. md. 11:4 ve md. 12:3.

²⁸³ R.F. md. 11:2.

²⁸⁴ **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 45; **Petersson**, s. 115.

²⁸⁵ R.F. md. 11:6.

²⁸⁶ **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 45.

görüşünü belirtmesine olanak sağlamalıdır²⁸⁷. Anayasada hakimlerin görevden ihraç edilmelerine ilişkin getirilen düzenlemelerde de hakimlik teminatına yapılan vurgu gözlemlenmektedir. Bu düzenlemelere göre; bir hakim ancak bir suç işlemesi, sürekli işini savsaklaması ve bu nedenle hakimlik mesleğine uygun olmadığına açıkça anlaşılması veya emeklilik yaşına ulaşması halinde meslekten ayrılabilir²⁸⁸. Meslekten çıkartılma kararı, mahkeme dışında bir merci tarafında verilmişse, söz konusu karara karşı yargı yoluna başvurulabilecektir²⁸⁹. Hakimlerin meslekten ihraç edilmelerine yargı dışındaki kurumlarca da karar verilebiliyor olması, hukukçular- özellikle de hakimler ve meslek örgütleri- tarafından yargı bağımsızlığını zedeleyen bir durum olarak değerlendirilmekte ve eleştirilmektedir²⁹⁰. Anayasa sadece İsveç vatandaşlarının atanabileceği makamları belirtmektedir. Buna göre, yargı organlarına, doğrudan hükümete bağlı kurumlara, doğrudan Riksdag'a ya da hükümete bağlı bir kurumun başkanlığına, doğrudan bir bakanlığa bağlı kurumlara ya da İsveç elçiliğine sadece İsveç vatandaşları atanabilmektedir²⁹¹. Bu hükme göre hakimlik mesleği de sadece İsveç vatandaşı olan kişilerce icra edilebilecektir²⁹².

Yargı fonksiyonu ile ilgili en önemli ve en karmaşık kural anayasaya uygunluk denetimi (*normprövningsrätten*) ile ilgilidir²⁹³. Anayasaya uygunluk denetimi ile ilgili olarak öncelikle, İsveç'te yasaların ve diğer hukuksal düzenlemelerin anayasaya uygunluğunu denetlemekle görevli bir anayasa mahkemesinin bulunmadığının belirtilmesi gerekir²⁹⁴. Doktrinde bunun için iki neden ileri sürülmektedir. Bu nedenlerden ilki, İsveç siyasi ve anayasal kültüründe halk egemenliğine ve onun kurumsallaşmış hali olan Riksdag'a atfedilen tarihsel değer ve önemdir²⁹⁵. İkincisi de ilerleyen paragraflarda

²⁸⁷ **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 45.

²⁸⁸ R.F. md. 11:7; **Petersson**, s. 115; **Nergelius**, Constitutional Law, s. 78.

²⁸⁹ R.F. md. 11:9.

²⁹⁰ **Nergelius**, Constitutional Law, s. 79.

²⁹¹ **Nergelius**, Constitutional Law, s. 79.

²⁹² R.F. md. 11:11.

²⁹³ R.F. md. 11:14 ve md. 12:10; **Nergelius**, Constitutional Law, s. 79.

²⁹⁴ **Hautamaki**, Veli-Pekka: "Reasons for Saying: No Thanks!, Analysing the Discussion about the Necessity of a Constitutional Court in Sweden and Finland": *Elektronic Journal of Comparative Law*, Vol.10.1 (June 2006), s. 2. <<http://www.ejcl.org/>>

²⁹⁵ **Nergelius**, Constitutional Reform in Sweden, s. 374.

açıklanacak olan Hukuk Konseyinin 1909 yılından bu yana yasa teklif ve tasarıları üzerinde gerçekleştirdiği ön denetim faaliyetidir²⁹⁶.

İsveç'te bir anayasa mahkemesi bulunmamakla birlikte, hukuksal bir kurum olarak anayasaya uygunluk denetimi bulunmaktadır. Anayasaya uygunluk denetimi ile ilgili düzenlemeye göre, bir mahkeme²⁹⁷ veya başka bir kamu mercii²⁹⁸ bir kuralın anayasaya ya da bu kuralın kendisinden daha üstün bir başka hukuksal düzenlemeye aykırı olduğunu düşünürse ya da söz konusu kuralın yürürlüğe girmesinden sonra, yürürlük koşullarında önemli bir eksiklik bulunduğunu yani usulüne uygun olarak yürürlüğe girmediğini tespit ederse, bu hukuk kuralını uygulamama yetkisine sahip kılınmıştır²⁹⁹. Kıta Avrupası hukuk geleneği bakımından son derece ilginç olan bu düzenlemenin amacı bu tip konularda mahkemelerin yetkilerinin azaltılmasıdır. Bu nedenle, İsveç temel olarak adem-i merkezi, ex post facto ve somut norm denetiminin hakim olduğu, bunun da ötesinde mahkemeler dışında bazı kamu otoritelerinin sınırlı da olsa anayasaya uygunluk denetimi yapabildiği bir sisteme sahiptir³⁰⁰. İsveç Anayasası, kamu otoritelerinin davranışlarını sınırlayan üstün bir norm (*lex superior*) niteliğine sahiptir³⁰¹. Bu nedenle normlar hiyerarşisinde daha alttaki bir normun kendinden daha üstteki bir norm ile çatışması halinde, genel ilke olan daha düşük seviyedeki normun uygulanmaması ilkesi (*lex superior derogat legi inferiori*) İsveç hukuku bakımından da geçerlidir³⁰². Mahkemenin veya bir kamu otoritesinin, somut bir olaya uygulanacak ve birbiri ile çatışan iki norm ile karşılaşması halinde, bu iki norm arasında bir seçim yapması gerekmektedir³⁰³. Bu seçim, daha alt düzeydeki normun uygulanmaması yönünde olabilir. Bununla birlikte, bu sonuç, daha alt düzeydeki normun şekli geçerliliğini etkilemez çünkü yetkili organ tarafından usulüne uygun olarak yürürlüğe konmuş norm, sadece

²⁹⁶ **Nergelius**, Constitutional Reform in Sweden, s. 374.

²⁹⁷ R.F. md. 11:14.

²⁹⁸ R.F. md. 12:10.

²⁹⁹ **Petersson**, s. 115; **Nergelius**, Constitutional Law, s. 79; **Sterzel**, s. 60; **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 46.

³⁰⁰ **Husa**, Jaakko: Nordic Reflections on Constitutional Law, A Comparative Nordic Perspective, Peter Lang, Frankfurt am Main, 2002, s. 150.

³⁰¹ **Petersson**, Olof/**Beyme**, Klaus von/**Karvonen**, Lauri/**Nedermann**, Birgitta/**Smith**, Eivind: Report From The Democratic Audit of Sweden 1999, Democracy the Swedish Way, SNS Förlag, 1st Edition, 1999, s. 49; **Husa**, Nordic Reflections, s. 151.

³⁰² **Ortwein**, s. 414.

³⁰³ **Husa**, Nordic Reflections, s. 151

somut olay bakımından geçersiz kılınmaktadır³⁰⁴. İsveç anayasal siteminde, ayrı anayasa mahkemesi bulunan devletlerin aksine, parlamento tarafından çıkartılan yasaların anayasaya aykırı olduğu gerekçesi ile iptal edilmesi ile sonuçlanacak genel bir denetleme yetkisi bulunmamaktadır³⁰⁵. Anayasa’da 2011 yılında yapılan değişiklikten önce anayasaya uygunluk denetimi ile ilgili süreci daha da karmaşık hale getiren önemli bir koşul bulunmaktaydı. 2011 değişikliği ile kaldırılan bu koşula göre, Anayasa ile çatışan yasanın somut olay bakımından uygulanmamasına karar verilebilmesi için, anayasaya aykırılığın “açık” olması gerekmektedir³⁰⁶. Bunun pratik anlamı, çatışmanın tamamıyla tartışmasız ve su götürmez bir niteliğe sahip olmasıdır³⁰⁷. Bu “açık aykırılık” gerekliliği İsveç anayasasının tartışmasız en anlaşılabilir hükümü olmuştur. Çünkü, bu konuda yapılan tartışmalara göre, bu hüküm mahkemeleri yasama ve diğer siyasi organlara oranla ikincil dereceye düşürmektedir³⁰⁸.

2011 anayasa değişikliğinden önce, 1996 yılında, Temyiz Mahkemesi, bakmakta olduğu davaya uygulanacak yasanın anayasaya “açıkça aykırı” olduğu gerekçesi ile bir hüküm tesis etmekten kaçınmıştır. Yine 2000 yılında da Yüksek Mahkeme de bir yasanın anayasaya aykırılığını tespit eden bir karara imza atmıştır³⁰⁹.

Yasalar dışında parlamento tarafından çıkartılan ve yasalardan daha alt seviyedeki hukuk kuralları ile ilgili çatışma durumunun ortaya çıkması halinde ne yapılacağı sorusuna ilişkin anayasal düzeyde bir yanıt bulunmamaktadır³¹⁰. Fakat doktrinde “basit” bir çatışma halinde bir tüzüğün hükümlerinin uygulanmamasının mümkün olabileceği belirtilmektedir³¹¹.

İsveç mahkemeleri, anayasaya uygunluk denetimi konusundaki yetkilerini kullanmakta oldukça isteksiz davranmaktadır³¹². Bunun nedeni R.F. md.11:14’deki sınırlayıcı düzenlemeler olduğu kadar, 1970 yılındaki ana-

³⁰⁴ **Husa**, Nordic Reflections, s. 151.

³⁰⁵ **Husa**, Nordic Reflections, s. 151.

³⁰⁶ **Petersson**, s. 116.

³⁰⁷ **Husa**, Nordic Reflections, s. 152.

³⁰⁸ **Nergelius**, Constitutional Law, s. 79.

³⁰⁹ **Hautamaki**, s. 4.

³¹⁰ **Husa**, Nordic Reflections, s. 152.

³¹¹ **Husa**, Nordic Reflections, s. 152.

³¹² **Petersson**, s. 116; **Nergelius**, Constitutional Law, s. 79; **Husa**, Nordic Reflections, s. 152.

yasa taslağı çalışmalarında ileri sürülen görüşlerdir³¹³. Bu taslak çalışmalarında, hukuk kurallarının anayasaya uygunluğunu belirlemede Riksdag'ın, diğer organlara göre daha iyi konumda olduğu çünkü anayasa değişikliklerine ilişkin oylamanın parlamento tarafından yapıldığı belirtilmiştir³¹⁴. Taslak çalışmalarındaki bu tartışmaların anayasaya yansımaları, anayasaya uygunluk denetimi yapan mahkeme ya da idari merciin Riksdag'ın halkın en önemli temsilcisi olduğunu da göz önünde bulundurması gerektiği yönündeki hüküm olmuştur³¹⁵. Buna ek olarak anayasa, yasaların anayasaya uygunluğu konusunda “önleyici denetim” yapmakla görevli Hukuk Konseyine (Lagradet) yer vermektedir³¹⁶. Hukuk Konseyi, genellikle Yüksek Mahkeme ve Yüksek İdare Mahkemesi hakimlerinin yer aldığı bir grup seçkin hukukçudan oluşmaktadır³¹⁷. Konsey her birinde üç üyenin yer aldığı, en çok dört bölümden oluşur³¹⁸. Konseyin temel görevi nispeten geniş bir şekilde soyut norm denetimi yapmaktır³¹⁹. Bunu yaparken yasa teklifinin sadece anayasaya değil aynı zamanda bütün olarak hukuk sistemine uygun olup olmadığını da değerlendirir³²⁰.

Bütün yasama faaliyetlerinin Hukuk Konseyinin denetimine tabi tutulması yönündeki kural, merkez sağ partilerin itirazları neticesinde 1971 yılında yürürlükten kaldırılmış yerini hükümetin bu konudaki yetkisine bırakmıştır. 1979 yılında yapılan anayasa değişikliği, yasa tekliflerini Hukuk Konseyine gönderme zorunluluğunu geri getirmemiş olmakla birlikte, hükümete bu yola başvurulmamasının haklı gerekçelerini açıklama zorunluluğu getirmiştir³²¹. Anayasaya göre, Riksdag basın özgürlüğü, radyo, TV veya benzer araçlar ile haberleşme özgürlüğü ile ilgili anayasal bir kuralı, resmi evraklara ulaşma hakkını kısıtlayan bir yasayı, kişisel verilerin korunması, ifade özgürlüğü, bilgi edinme özgürlüğü, toplantı özgürlüğü, gösteri yürüyüşü özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, fiziksel bütünlüğün korunması, özel hayatın ve haberleşmenin gizliliğinin korunması, seyahat

³¹³ İsveç'te bir anayasa mahkemesinin kurulmasına gerek olup olmadığına ilişkin tartışmalar hakkında bkz. **Hautamaki**, s. 5-10; **Nergelius**, Constitutional Law, s. 80.

³¹⁴ **Nergelius**, Constitutional Law, s. 80.

³¹⁵ R.F. md. 11:14.

³¹⁶ R.F. md. 8:20.

³¹⁷ R.F. md. 8:20; **Petersson**, s. 116; **Sterzel**, s. 55; **Nergelius**, Constitutional Reform in Sweden, s. 374.

³¹⁸ **Sterzel**, s. 55; **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 40.

³¹⁹ **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 40.

³²⁰ R.F. md. 8:22; **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 40.

³²¹ R.F. md. 8:21; **Petersson**, s. 116; **Nergelius**, Constitutional Reform in Sweden, s. 375.

özgürlüğü, yargılamanın aleniliği ilkesi gibi özgürlüklerin sınırlandırılmasına ilişkin bir yasayı, sendikaların ya da işveren örgütlerinin grev hakkı, yazar ve sanatçıların telif hakları, yabancıların kişisel verilerinin korunması hakkı ile ilgili yasaları, yerel yönetimlerin vergi salma yetkisi ile ilgili yasaları, kişilerin medeni halleri ile kamu otoriteleri karşısında kişilere yükümlülük getiren yasaları ve yargının yönetimi ve genel idare ile ilgili yasaları Hukuk Konseyine danışmadan görüşemez³²². Bunun yanı sıra yasama sürecinin özel şekillerinin uygulandığı ya da Anayasa Komisyonunun veya başka bir Riksdag komisyonunun azınlık üyelerinin talepte bulunması halinde, söz konusu yasa teklifinin incelenmesi için Hukuk Konseyine gönderme zorunluluğu bulunmaktadır³²³. Belirtilen bu durumlar dışında, bir hukuk kuralının Hukuk Konseyi tarafından denetlenmesi Riksdag veya Hükümet için hiçbir zaman zorlayıcı değildir³²⁴. Çünkü yasa tasarılarının Hukuk Konseyinin denetiminden geçmemiş olması, söz konusu yasa Riksdag tarafından kabul edildikten sonra onun uygulanmasına engel teşkil etmez³²⁵. Bunun da ötesinde, Hukuk Konseyinin çeşitli nedenlerden dolayı verdiği kabul veya ret kararı bağlayıcı değildir³²⁶. Bu nedenle hükümet, Hukuk Konseyince reddedilmiş bir yasa önerisini Riksdag'a sunabilir ve Riksdag da bu yasanın lehine oy kullanabilir³²⁷. Bu nedenle Konseyin kararlarının hukuksal ve anayasal statüsü oldukça belirsizdir³²⁸.

Hukuk Konseyinin kararı bağlayıcı olmamakla birlikte, belli bir yasa teklifine ilişkin yaptığı değerlendirme, ilk olarak yasa teklifine karşı olan ve teklifte değişiklik yapılmasını isteyen muhalefetin görüşleri açısından önemli bir dayanak sağlamaktadır. İkinci olarak, bir yasa teklifinin Hukuk Konseyinin soyut norm denetimine tabi tutulmuş olması genellikle teklifin teknik boyutuna odaklanmış durumdadır. Anayasaya göre, Hukuk Konseyi'nin incelemesi, yasa tasarısının anayasa ve genel olarak hukuk sistemi ile ilişki

³²² R.F. md. 8/21.

³²³ R.F. md. 8/21; **Petersson**, s. 116; **Cameron**, Ian: "Protection of Constitutional Rights in Sweden": Public Law (1997), s. 501; **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 40; **Nergelius**, Constitutional Reform in Sweden, s. 375.

³²⁴ **Ortwein**, s. 415; **Nergelius**, Constitutional Law, s. 80; **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 40.

³²⁵ R.F. md. 8/21; **Nergelius**, Constitutional Law, s. 80; **Nergelius**, Constitutional Reform in Sweden, s. 375.

³²⁶ **Ortwein**, s. 415; **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 40.

³²⁷ **Nergelius**, Constitutional Law, s. 80.

³²⁸ **Nergelius**, Constitutional Law, s. 80.

tarzı, maddelerinin birbirleri ile ilişkisi, hukuk devleti ilkesinin gereklerini yerine getirip getirmediği, çerçevesinin ulaşılmak istenen amacı karşılamaya elverişli bir şekilde çizilip çizilmediği ve son olarak yürürlüğe girmesinden sonra herhangi bir soruna neden olup olmayacağı soruları üzerinden gerçekleşir³²⁹. Bu teknik içerikli inceleme, Hukuk Konseyinin yaptığı denetimin niteliğine karşı temkinli bir iyimserlikle yaklaşılması gereğini de ortaya koymaktadır³³⁰. Örneğin Konsey bugüne kadar yaptığı değerlendirmede hiçbir zaman bir yasa teklifinin “demokratik bir toplumda kabul edilebilir” olup olmadığına değinmemiştir. Bu durum AİHM içtihatları ışığında yapılan denetimlerde sorunlara neden olabilmektedir. AİHM oldukça geniş kapsamlı bir içtihat yığına sahiptir ve genellikle bu içtihatların uygulamalarının ortaya çıkartacağı sonuçları öngörebilmek uzman olmayanlar için oldukça zordur. Hukuk Konseyinin, İsveç iç hukukunun bir parçası olan AİHM kararlarını da gözeterek yerine getirmesi gereken denetim görevi, AİHS'nin İsveç hukuk mevzuatına “aktarılması” anlamına da gelmektedir³³¹. Doktrinde, Hukuk Konseyinin üyelerinin bunu gerçekleştirebilecek yeterli uzmanlığa sahip olmadığı ileri sürülmektedir³³². Yine konusu temel haklar olan yasa tasarıları ile ilgili değerlendirmelerinde de bir anayasa mahkemesi kadar iyi bir performans göstermediği çünkü Hukuk Konseyinin görüşlerinde ve uzmanlığında bir tutarlılık bulunmadığı da ileri sürülen eleştiriler arasında yer almaktadır³³³. Hukuk Konseyinin kararlarındaki tutarsızlığın nedeni olarak Hukuk Konseyinin daha önceki kararları ile bağlı olmaması ve bir yasa teklifinin Hukuk Konseyinin dört bölümünden herhangi birisine gönderme kararının hükümetin takdir yetkisinde bulunması gösterilmektedir. Hukuk Konseyinin gerçekleştirdiği önleyici denetimin ortaya çıkardığı en önemli sonuçlardan bir tanesi, bu denetimin anayasa ile mahkemelere ve idari mercilere verilen anayasaya uygunluk denetimi yetkisinin kullanılmasını zayıflatıcı ve engelleyici bir rol oynaması ihtimalidir. Zira alt derecedeki mahkemelerin ve idari mercilerin yüksek mahkeme üyelerinden oluşmuş Hukuk Konseyinin bu tip bir önleyici denetiminden geçmiş bir yasanın anayasaya uygun olup olmadığı konusunda görüş bildirmekten çekindikleri gözlemlenmektedir³³⁴. Gerçekten de anayasa tarafından mahkemelere ve

³²⁹ R.F. md. 8/22; **Petersson**, s. 116; **Sterzel**, s. 55; **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 40; **Nergelius**, Constitutional Reform in Sweden, s. 376.

³³⁰ **Nergelius**, Constitutional Reform in Sweden, s. 376.

³³¹ **Sterzel**, s. 70.

³³² **Cameron**, s. 501.

³³³ **Nergelius**, Constitutional Law, s. 80.

³³⁴ **Cameron**, s. 501; **Ortwein**, s. 415; **Nergelius**, Constitutional Law, s. 81.

idari mercilere verilen anayasaya uygunluk denetimi yetkisi, yazılı hukuk bu tip bir denetimi mümkün kılmasına ve bu kural uzun süredir yürürlükte olmasına rağmen, İsveç hukuk uygulamasında çok nadiren kullanılmıştır. Anayasaya uygunluk denetimine konu olan olayların çoğu, mülkiyet hakkına veya mülkiyet ile ilgili hukuk kurallarına ilişkindir. Diğer kamu otoritelerinin, belli bir hukuk kuralının anayasaya aykırı olduğu gerekçesi ile uygulamaları gibi bir durum, İsveç hukuku uygulamasında gözlemlenmemektedir. Bunun yerine, Yüksek İdare Mahkemesine (Regeringsrätten), anayasaya uygunluk denetimi ile ilgili düzenlemeye dayalı başvurular olmuş, fakat yüksek mahkeme bu başvurularda pasif ve ihtiyatlı bir tavır takınmıştır³³⁵. Son tahlilde her ne kadar bu yönde anayasal bir düzenleme bulunmasına rağmen İsveç sisteminin anayasaya uygunluk denetimini çok dikkatli bir şekilde kullandığı söylenebilir³³⁶. Doktrinde sistemin, bu nedenle hukuksal ve ex post facto denetiminin tipik bir örneği olarak görülemeyeceği çünkü, hukukun kaynağı olarak yasa koyucunun görüşüne oldukça büyük değer atfedildiğini ileri süren yazarlar bulunmaktadır³³⁷. Yüksek İdare Mahkemesinin ve son zamanlarda Yüksek Mahkemenin (pasif sayılabilecek şekilde de olsa), hukuksal denetim konusunda gösterdiği daha aktif davranma emareleri, İsveç'in hem AB'ye üyeliği hem de AIHS'ne taraf olması ve ayrıca İsveçli hukukçular arasında artan tartışma, bu alanda İsveç sisteminde önemli değişiklikler olacağı yönündeki beklentiyi arttırmaktadır³³⁸. Mevcut gelişmeler bu yönde devam ederse, anayasaya uygunluk denetimi konusunda ciddi bir talebin doğması kaçınılmaz görünmektedir³³⁹. Bu gelişmelerin genel olarak anayasal haklara yansımaları da kaçınılmaz bir sonuç olacaktır.

VIII. YARGI DIŞI DENETİM ORGANLARI

Anayasanın 13. bölümü yabancı bir gözlemci için başlığı, içeriği ve yer verdiği kurumların yerine getirdiği işlev bakımından oldukça ilginç özellikler taşımaktadır. Bir defa, bölümün İngilizce başlığı "*Parliamentary Control (Parlamento Kontrolü)*" olmakla birlikte, bölümün içeriğinde bu başlıkla ne ifade edilmek istendiği, kontrolün mahiyetinin ne olduğu, kontrolün

³³⁵ Husa, Nordic Reflections, s. 152, 153.

³³⁶ Nergelius, Constitutional Reform in Sweden, s. 376.

³³⁷ Husa, Nordic Reflections, s. 153.

³³⁸ Husa, Nordic Reflections, s. 153.

³³⁹ Nergelius, Constitutional Reform in Sweden, s. 376.

süjelerinin kim olduğu sorularına tatmin edici bir yanıtla rastlanmamaktadır³⁴⁰. Bunun yerine, bölüm metninde aralarında bir bağlantı veya uygunluk olmayan bazı denetim kurumları ayrı bir bölüm içinde bir araya getirilmiştir³⁴¹. Bu kurumlar, Anayasa Komisyonu³⁴², Meclis Ombudsmanı (Justitieombudsman)³⁴³ ve Ulusal Denetleme Ofisi'dir³⁴⁴.

Anayasa Komisyonu, Riksdag'ın en önemli Komisyonlarından birisidir ve temel görevi, bakanların görevleri ile ilgili performanslarını ve hükümetin faaliyetlerini incelemektir³⁴⁵. Bu nedenle Komisyonun denetimi siyasi olmaktan çok, anayasal ve idari bir denetimdir³⁴⁶. Komisyonun inceleme yetkisinin kapsamı ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki, bir bakanın görevini, kendi alanını düzenleyen hukuk kurallarına uygun yerine getirip getirmediğine ilişkindir³⁴⁷. Anayasa Komisyonu'nun bu inceleme faaliyeti genellikle Riksdag üyelerinin bir bakan hakkında yaptıkları başvuru üzerine gerçekleşir³⁴⁸. Komisyonun inceleme yetkisinin ikinci kısmını hükümete ilişkin genel incelemeler oluşturmaktadır. Komisyon, hükümetin aldığı kararların ve uygulamaların hukuka uygun olup olmadığını yine bu karar ve uygulamalara ilişkin belgeleri incelemek suretiyle denetler³⁴⁹. Riksdag'ın bütün üyeleri, yasama yılı boyunca ile herhangi bir bakan ya da hükümet aleyhine Komisyona başvuruda bulunabilir³⁵⁰. Riksdag üyelerinin Komisyona yaptıkları bu başvurulara medya büyük ilgi göstermektedir. Bu anlamda tek tek her bakan ve genel olarak hükümet, Anayasa Komisyonunun denetimi aracılığı ile kamuoyunun da denetimine tabi tutulmaktadır. Yapılan başvuru üzerine Anayasa Komisyonu, bakanın ya da hükümetin belli bir duruma ilişkin aldığı kararın ya da gerçekleştirdiği tasarrufun hukuka uygun olup olmadığının denetimini yapar. Bu görevi yerine getirebilmek için Komisyonun, kabinede alınan kararlara ve bu kararlarla ilgili -gizli olarak tasnif edilmiş belgeler de

³⁴⁰ **Nergelius**, Constitutional Law, s. 81.

³⁴¹ **Nergelius**, Constitutional Law, s. 81.

³⁴² R.F. md. 13:1 ve 13:2.

³⁴³ R.F. md. 13:6

³⁴⁴ R.F. md. 13:7, 13:8 ve 13:9.

³⁴⁵ R.F. md. 13:1; **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 47.

³⁴⁶ **Wieslander**, s. 24; **Holmberg/Stjernquist/Isberg**, s. 44; **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 47.

³⁴⁷ **Wieslander**, s. 24.

³⁴⁸ R.F. md. 13:1/2.

³⁴⁹ **Wieslander**, s. 24.

³⁵⁰ R.F. md. 13:1/2.

dahil-her türlü belgeye ulaşma yetkisi bulunmaktadır³⁵¹. Eğer Komisyon elde ettiği belgelere rağmen daha fazla bilgiye ihtiyaç duyacak olursa, ilgili bakandan ya da diğer kamu görevlilerinden ayrıca sözlü açıklama talebinde de bulunabilir. Komisyon genellikle hakkında inceleme yaptığı bakan veya kamu görevlisinin de bulunduğu oturumları kamuya açık gerçekleştirmektedir. Komisyon yılda en az bir kez, gerçekleştirdiği incelemeleri hakkında Riksdag'a yazılı bir rapor sunmalıdır³⁵². "İnceleme raporu" olarak adlandırılan bu rapor, Riksdag genel kurulunda konu ile ilgili yapılacak olan tartışmanın temelini oluşturmaktadır³⁵³. İnceleme raporunda ilgili bakan eleştirilebilir ancak komisyonun bakana yaptırım uygulama ya da bakanın istifasını talep etme yetkisi bulunmamaktadır. Komisyonun incelemesinin yöneldiği amaç, hükümetin dikkatini çekmek ve gelecekte benzer hatalar yapmasına engel olmak için uyarıda bulunmaktır. Eğer Anayasa Komisyonu bakan hakkında yaptığı inceleme sonunda bir suç işlendiğinin tespitini yapacak olursa, ilgili bakan hakkında Yüksek Mahkeme tarafından bir soruşturma başlatılmasını sağlayabilir³⁵⁴.

Meclis Ombudsmanı, İsveç devlet geleneğinin bir ürünü ve dünya siyaset ve hukuk doktrinine bir armağandır³⁵⁵. İlk defa 1809 tarihli R.F ile meclis denetim mekanizmasının bir unsuru olarak kurumsallaşan ombudsmanlık daha sonraki tarihlerde başka bazı devletlerin siyasal ve hukuksal düzenlerince de kabul edilmiştir³⁵⁶. Anayasa'da meclis ombudsmanına ilişkin ayrıntılı bir düzenlemeye rastlanmamaktadır. Bunun yerine kurumun oluşumu, işleyişi ve görevleri ile ilgili detaylı düzenlemelere Meclis İçtüzüğünde (R.O)³⁵⁷ ve Meclis Ombudsmanı Yönergesi'nde (JO-Instruktionen)³⁵⁸ yer verilmiştir³⁵⁹. Doğrudan Riksdag tarafından atanan meclis ombudsmanının temel görevi, bir başvuru üzerine ya da re'sen Riksdag adına ve hükümetten bağımsız olarak, mahkemeler de dahil bütün kamu kurumlarının

³⁵¹ R.F. md. 13:1; **Wieslander**, s. 24.

³⁵² R.F. md. 13:2; **Nergelius**, Constitutional Law, s. 81.

³⁵³ **Wieslander**, s. 25; **Holmberg/Stjernquist/Isberg**, s. 44.

³⁵⁴ R.F. md. 13:3; **Wieslander**, s. 25; **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 48; **Holmberg/Stjernquist/Isberg**, s. 44.

³⁵⁵ R.F. md. 13:3; **Nergelius**, Constitutional Law, s. 81.

³⁵⁶ **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 127.

³⁵⁷ R.O. md. 13:2, md.13:3 ve md. 13:4.

³⁵⁸ Lag med Instruktion för Riksdagens Ombudsman (JO-instruktionen) (Lag[1986:765]); <https://www.jo.se/en/About-JO/Legal-basis/Instructions/>

³⁵⁹ **Wieslander**, s. 29.

faaliyetlerinin hukuka uygun bir şekilde yerine getirilip getirilmediğinin denetlenmesidir³⁶⁰. Kamu otoritelerinin kendisini hukuka aykırı bir muameleye maruz bıraktığını düşünen herkes meclis ombudsmanına başvuruda bulunabilir³⁶¹. Ombudsmana başvuruda bulunabilmek için İsveç vatandaşı olma şartı da aranmamaktadır. Bu yönü ile meclis ombudsmanı kamu otoritelerinin faaliyetleri karşısında, *inter alia*, bireyin temel hak ve özgürlüklerinin bir güvencesini oluşturmaktadır³⁶². Anayasada ombudsmanlığa atanacak üye sayısı ile ilgili herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bununla birlikte, Meclis İçtüzüğü'nün meclis ombudsmanlığına hasredilmiş 13. bölümünde ve Meclis Ombudsmanı Yönergesinde, Riksdag'ın biri başkan üçü üye olmak üzere toplam dört ombudsman ataması gerektiği yönünde bir hükme yer verilmektedir³⁶³. Ombudsmanlar bireysel olarak seçilirler ve atanan her ombudsman, denetim görevini diğerlerinden bağımsız bir şekilde, kendi inisiyatifi doğrultusunda yerine getirir³⁶⁴. Her ombudsman eylem ve işlemleri nedeniyle doğrudan Riksdag'a karşı bireysel olarak sorumludur³⁶⁵. Ombudsman'ın görev süresi dört yıldır ve aynı üyeler görev süreleri bittikten sonra yeniden atanabilirler³⁶⁶. Geleneksel olarak, ombudsmanlar nitelikli hukukçular arasından, siyasi görüşlerine bakılmaksızın ve neredeyse bütün Riksdag üyelerinin onayı ile atanmaktadır³⁶⁷. Ombudsman seçimlerinin hazırlanması, Anayasa Komisyonu'nun görevidir³⁶⁸. Riksdag, ombudsmanların görevlerini gereği gibi yerine getirip getirmediğini, kendisine sunulan yıllık raporlar aracılığı ile her yıl denetler³⁶⁹. Bu denetim Anayasa Komisyonu'nda gerçekleştirilir³⁷⁰. Yine Anayasa Komisyonu'nun teklifi üzerine Riksdag'ın güvenini kaybetmiş bir ombudsman, görev süresi dolmadan Riksdag tarafından görevinden uzaklaştırılabilir³⁷¹. Ombudsmanlar denetim

³⁶⁰ R.F. md. 13:6; R.O., md. 13:2; **Petersson**, s. 75; **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 48.

³⁶¹ JO-Instruktionen, md. 17; **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 48.

³⁶² **Wieslander**, s. 30.

³⁶³ R.O. md. 13:2; J.O. md. 1.

³⁶⁴ R.O. md. 13:3.

³⁶⁵ **Wieslander**, s. 38; J.O. md. 2.

³⁶⁶ R.O. md. 13:3/2.

³⁶⁷ **Wieslander**, s. 36; **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 129.

³⁶⁸ R.O. md. 13:3.1

³⁶⁹ **Wieslander**, s. 38.

³⁷⁰ **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 129; **Wieslander**, s. 38.

³⁷¹ R.O. md. 13:4; **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 129; **Wieslander**, s. 38.

faaliyetlerinde Riksdag'tan ve Riksdag'ın diğer organlarından da bağımsız hareket ederler. Meclis Ombudsmanı Yönergesi bazı kamu kurumlarını ombudsmanın denetim faaliyetinden muaf tutulmaktadır³⁷². Bunlar iki grupta toplanabilir. İlk grup, Riksdag üyeleri, Riksdag İdari Heyeti, Riksdag Seçim Denetleme Kurulu, Riksdag Disiplin Kurulu, Genel Kurul Katip Heyeti, İsveç Merkez Bankası Yönetim Kurulu üyeleri (Riksbank) ve şehir konseyleri ve belediye meclisleri gibi siyasi karar alma yetkisine sahip meclis üyelerinden oluşmaktadır. Meclis ombudsmanının denetiminden muaf tutulan ikinci grupta ise hükümet, bakanlar ve Adalet Bakanlığı Müsteşarı yer almaktadır³⁷³. Ombudsmanın denetiminin konusu bakanlar değil, bakanlık faaliyetleridir. Zira daha önce de belirtildiği gibi bakanların görevlerini hukuka uygun bir şekilde yerine getirip getirilmediğinin denetimi, Anayasa Komisyonu tarafından yapılmaktadır. Meclis ombudsmanının denetimi esas olarak, idarenin eylem ve işlemlerinin dayanağını oluşturan kanun ve diğer hukuksal düzenlemelerin uygulaması üzerine yoğunlaşmıştır³⁷⁴. Meclis Ombudsmanlığı Yönergesine göre, ombudsman mahkeme ve idari mercilerin görevlerini “*nesnel ve tarafsız*” bir şekilde ve “*yurttaşların temel hak ve özgürlüklerine tecavüz etmeksizin*” yerine getirmelerini sağlamakla görevlidir³⁷⁵. Söz konusu denetim sadece hukuk kurallarının uygulanmasını değil aynı zamanda kamu kurumlarının bu uygulama esnasında kullandıkları takdir yetkisini de kapsamakta yani bir tür yerindelik denetimini de içermektedir³⁷⁶. Meclis ombudsmanı denetiminin sonunda hukuk kuralının eksik ya da hatalı uygulandığını tespit edecek olursa, söz konusu eksikliğin ya da hatanın ortadan kaldırılmasına yardımcı olmakla yükümlüdür³⁷⁷. Meclis ombudsmanı bu yükümlülüğünü konuyu doğrudan Riksdag ya da Hükümetin önüne götürerek yerine getirir³⁷⁸. Ombudsman, görevinin gereklerini yerine getirebilmesi için kamu kurumlarının faaliyetleri hakkında sınırsız bir bilgi erişimi hakkına sahip kılınmıştır³⁷⁹. Buna ek olarak, ombudsmanın

³⁷² JO-Instruktionen, md. 2.

³⁷³ JO-Instruktionen, md. 2; **Wieslander**, s. 32, 33.

³⁷⁴ **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 130.

³⁷⁵ JO-Instruktionen, md. 3; **Wieslander**, s. 30.

³⁷⁶ **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 130.

³⁷⁷ JO-Instruktionen, md. 4.

³⁷⁸ JO-Instruktionen, md. 4; **Wieslander**, s. 46, 47; **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 131.

³⁷⁹ R.F. md. 13:6; **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 131; **Wieslander**, s. 41.

denetimine maruz kalan herkes denetim süreci boyunca ombudsmana her türlü bilgi ve belgeyi sağlamakla yükümlü tutulmuştur³⁸⁰.

Mahkemelerin bir meclis bir organı tarafından ve onun adına denetlenmesi, İsveçli olmayan hukukçular bakımından son derece şaşırtıcı gelmektedir. Ancak, meclis ombudsmanının mahkemelere ilişkin denetiminin konusunu, belli bir davada nasıl karar verildiği ya da belli bir yasanın nasıl uygulandığı oluşturmaz³⁸¹. Mahkemelerin denetimi söz konusu olduğunda meclis ombudsmanı sadece, yargılamaların usul hukuku kurallarına uygun bir şekilde yürütülüp yürütülmediğini ve davaların makul sürede sonlandırılıp sonlandırılmadığını inceler³⁸². Denetimi kapsamında bir mahkemede duruşmaya ya da bir idari mercide yürütülmekte olan faaliyete nezaret etmekte olan ombudsmanın yürütülmekte olan faaliyet hakkında görüş beyan etme yetkisi yoktur³⁸³. Son tahlilde ombudsman bir mahkemenin vermiş olduğu kararı değiştirme yetkisine sahip olmadığı gibi bir idari mercie de belli bir şekilde tasarrufta bulunma talimatı verme yetkisine de sahip değildir³⁸⁴.

Meclis ombudsmanı sadece söz konusu mahkeme ya da idari mercii tasarrufunu değil, aynı zamanda bu kararı alan ya da tasarrufu gerçekleştiren kamu görevlisini de denetler³⁸⁵. Bunun nedeni, meclis ombudsmanının ilk halinin görevini ihmal eden kamu görevlilerine karşı dava açma hakkı olan bir savcı gibi tasarlanmış olmasıdır³⁸⁶. Günümüzde kamu görevlilerinin cezai sorumluluğuna sadece ciddi kural dışılıklarda gidildiği ve ombudsmanın savcılık fonksiyonuna daha az başvurulduğu gözlemlenmektedir³⁸⁷. Buna rağmen, halen ombudsman sadece “görevi ihlal” suçunu değil, aynı zamanda bir kamu görevlisinin görev ve sorumluluklarını ihmal ettiği sonucunu doğuran başkaca bir suç iddiasını da soruşturma yetkisine sahiptir³⁸⁸.

Ombudsmana herkes, başvurunun yazılı olması gerekliliği dışında başkaca bir usul şartı aranmaksızın herhangi bir konudaki şikayeti için başvuruda bulunabilir³⁸⁹. Bununla birlikte ombudsman kendisine yapılan her

³⁸⁰ R.F. md. 13:6; **Wieslander**, s. 41.

³⁸¹ **Wieslander**, s. 41.

³⁸² **Wieslander**, s. 35.

³⁸³ **Wieslander**, s. 41.

³⁸⁴ **Wieslander**, s. 44.

³⁸⁵ JO-Instruktionen md. 6; **Wieslander**, s. 34.

³⁸⁶ **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 131.

³⁸⁷ **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 131.

³⁸⁸ JO-Instruktionen, md. 6; **Wieslander**, s. 42 ve 45.

³⁸⁹ JO-Instruktionen, md.17.

başvuruyu incelemek zorunda değildir³⁹⁰. Bu nedenle ombudsman başvuru-
nun dayanaksız olduğu, hakkın kötüye kullanımı niteliğinde olduğu ya da
kendisi dışında başka bir denetim organı tarafından ele alınmasının daha
uygun olacağı sonucuna ulaşacak olursa, başvuruyu reddedebilir ya da ilgili
başka bir denetim organına gönderebilir³⁹¹. Ombudsman tarafından yapılan
denetimin sonucunda eksik ya da hatalı olduğu tespit edilen idari bir karar ya
da işlemin derhal iptali ya da düzeltilmesi mümkün olmayabilir. Ombuds-
man, yaptığı denetim sonucunda idari merci tarafından alınan kararın hukuka
aykırı olduğu ya da başka bir nedenle yanlış ya da uygun olmadığı belirtir³⁹².
Genellikle bu tespit, söz konusu kararı alan kamu görevlisi hakkında disiplin
yaptırımını uygulamaya yetkili makama yazılacak eleştirel bir rapor ile
birlikte, ombudsmanın ihlale karşı verebileceği tek tepkidir³⁹³. Ombudsma-
nın denetim sonucunda yaptığı bu tespitin gerçek bir etki doğurup doğur-
mayacağı, eksikliğin ya da hatanın bulunduğu kararı alan ya da tasarrufu
gerçekleştiren idarenin ikna edilebilmesine bağlıdır. Ombudsman eğer ida-
reyi ikna edebilirse, şikayet konusu karar veya uygulama genellikle deği-
ştirilmektedir. Ombudsman, disiplin yaptırımını uygulamakla yetkili amirin
denetime maruz kalan görevli hakkında almış olduğu karardan tatmin olmaz
ise, amirin kararının değiştirilmesi için mahkemeye başvurma yetkisine
sahiptir³⁹⁴. Buna paralel olarak, ombudsmanın hazırladığı denetim raporuna
dayalı olarak disiplin yaptırımına maruz kalan bir kamu görevlisinin, bu
kararın iptali için dava yoluna başvurma hakkı bulunmaktadır. Böyle bir
durumda ombudsman söz konusu davaya kamu adına katılır³⁹⁵. Bununla
birlikte, meclis ombudsmanının denetimi sonucunda bir yaptırıma değil ve
fakat bir eleştiriye maruz kalan kamu görevlisi, ombudsmanın bu kararına
karşı Anayasa Komisyonu'na başvuru hakkına sahiptir. Kamu görevlilerinin
meclis ombudsmanının kararına karşı başvuru yollarının bu derece sınırlanmış
olması eleştirilere maruz kalmaktadır³⁹⁶. İsveç'te idari merciler ombudsma-
nın denetim sonucunda ulaştığı sonuçlara genellikle uygun hareket etmekte-

³⁹⁰ JO-Instruktionen, md. 5; **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 132.

³⁹¹ JO-Instruktionen, md.18.

³⁹² JO-Instruktionen, md. 6.

³⁹³ JO-Instruktionen, md. 6; **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 133;
Wieslander, s. 45.

³⁹⁴ JO-Instruktionen, md. 7; **Wieslander**, s. 46.

³⁹⁵ JO-Instruktionen, md. 7.

³⁹⁶ **Wieslander**, s. 47.

dirler³⁹⁷. Bunun nedenlerinin başında ombudsmanlık kurumunun köklü geçmişi ve geniş bir toplumsal kabule sahip olması gelmektedir³⁹⁸. Öte yandan ombudsmanın kararına uygun davranmayan idari merciin tekrar bir denetime maruz kalması tehlikesi de kararların yerine getirilmesinde etkili bir unsurdur. Kamu görevlileri hakkında gerçekleştirilen denetim ve bunun sonucunda yapılan eleştiri hem yıllık raporda yer almakta, hem de medyanın yoğun ilgisini çekmektedir³⁹⁹. Buna ek olarak İsveç kamu görevlileri için ombudsmanın eleştirisine maruz kalmanın, eksik ya da hatalı bir kararı iptal ederek düzeltilmenin sebep olacağı utançtan daha fazlasına neden olduğu belirtilmektedir⁴⁰⁰.

R.F. md.13:7'e göre, Riksdag'ın devlet faaliyetlerinin mali boyutunu denetleyebilmesi amacıyla yine kendi üyeleri arasından seçilen üyelerden oluşan bir Ulusal Denetim Dairesi (Riksrevisionsverket) kurulmuştur⁴⁰¹. Meclis İçtüzüğüne göre, Ulusal Denetim Dairesi, biri Denetim Dairesinin idari işlerinden sorumlu olmak üzere üç genel denetçiden oluşmaktadır⁴⁰². Genel denetçilerden hangisinin idari amir olacağını Riksdag belirler⁴⁰³. Genel denetçilerin görev süresi yedi yıldır ve aynı kişinin genel denetçi olarak tekrar seçilmesi mümkün değildir⁴⁰⁴. Riksdag, bir genel denetçiyi, görevinin gereklerini yerine getirmekteki yetersizliği veya görevinin ağır ihmali nedenlerine dayalı olarak görevden alabilir⁴⁰⁵. Yine bir genel denetçi, Anayasa Komisyonu'nun talebi üzerine de Riksdag tarafından görevinden alınabilir. Eğer genel denetçi görev süresinin bitiminden önce emekli olursa, Riksdag yedi yıllık yeni bir görev süresi için yeni bir genel denetçi seçer⁴⁰⁶. Meclis ombudsmanın seçiminde olduğu gibi Ulusal Denetim Dairesi üyelerinin seçim hazırlıklarını Anayasa Komisyonu yapar⁴⁰⁷. Ulusal Denetim Dairesinin denetimi asli ve genel denetimdir ve denetimde devlet bütçesine, özellikle de harcamalarına özel bir önem verilmektedir. Denetçiler, bütçenin ve devletin de içinde yer aldığı ticari faaliyetlerinin genel eğilimini analiz

³⁹⁷ Wieslander, s. 83, 84.

³⁹⁸ Ragnemalm, Administrative Justice in Sweden, s. 133.

³⁹⁹ Ragnemalm, Administrative Justice in Sweden, s. 133.

⁴⁰⁰ Ragnemalm, Administrative Justice in Sweden, s. 133.

⁴⁰¹ R.F. md. 13:7. ve md. 13:8.

⁴⁰² R.O. md 13:5.

⁴⁰³ R.O. md. 13:5

⁴⁰⁴ R.O. md. 13:6.

⁴⁰⁵ R.F. md. 13:8.

⁴⁰⁶ R.O. md. 13:7.

⁴⁰⁷ R.O. md. 13.6.1.

eder ve bunun sonunda sağlam bir mali yönetimin oluşturulmasını ve devletin mali kaynaklarının verimli kullanımını teşvik ederler. Genel denetçiler devletin hangi faaliyetlerinin denetleneceğinin tespitinde bağımsız hareket ederler⁴⁰⁸. Buna ek olarak genel denetçiler denetim faaliyetinin başlatılması, yürütülmesi ve sonuçlandırılmasında birbirlerine karşı da bağımsızdırlar⁴⁰⁹. Tıpkı meclis ombudsmanı gibi, Ulusal Denetim Dairesi de görevleri sırasında ihtiyaç duydukları her türlü bilgi ve belgeye ulaşma yetkisine sahiptir⁴¹⁰. Denetçilerin, denetim faaliyetleri esnasında denetim konusu olay ya da olguyu yerinde görmek için ülke içinde teftiş seyahatleri yapmaları sık rastlanılan bir durumdur. Denetimin sonunda denetlenen her bir konu için ayrı ayrı karar verilir ve Ulusal Denetim Dairesi bu tespit ve kararlarını hükümete veya Riksdag'a bir sunum ile aktarır⁴¹¹. Buna ek olarak Daire faaliyetleri hakkında hazırladığı yıllık raporu Riksdag'a sunmakla yükümlüdür⁴¹². Denetim Dairesinin gerçekleştirdiği denetim faaliyeti, kişilerin üzerinden sorumluluğu kaldıran ya da onları bir tazminat sorumluluğu altına sokan bir karara dayanak teşkil edecek nitelikte değildir⁴¹³.

SONUÇ

İsveç anayasasının geçmişi XIV.yüzyılın ortalarına kadar giden oldukça eski bir geleneğe dayanmaktadır. Bu köklü geçmiş uzun, istikrarlı ve barışçıl bir evrim sürecinin ardından yazılı ve yarı sert bir anayasa olarak nitelendirilebilecek bugünkü haline ulaşmıştır⁴¹⁴. Parlamenter demokrasinin başlangıcı XX. yy. gibi daha yakın bir döneme denk gelmekle birlikte, aynı tarihsel kesitte dünyanın kalanında benzer bir siyasal-hukuksal sisteme sahip çok az devletin bulunması, anayasa hukuku bakımından İsveç'in ayrıcalıklı bir konuma sahip olmasını haklı kılacak bir durumdur. Tarihsel arka planının dayandığı bu özelliklere ek olarak İsveç anayasası, karşılaştırmalı hukuktaki geleneksel sınıflandırmada herhangi bir kategori içerisinde konumlan-

⁴⁰⁸ R.F. md. 13:8.

⁴⁰⁹ R.F. md. 13:8/2.

⁴¹⁰ **Ragnemalm**, Administrative Justice in Sweden, s. 136.

⁴¹¹ R.O. md. 9:19; **Isberg**, The Constitution of Sweden, s. 48.

⁴¹² R.O., md. 9:18.

⁴¹³ **Ragnemalm** Administrative Justice in Sweden, s. 136.

⁴¹⁴ **Board**, Joseph, B.: "Judicial Activism in Sweden": Judicial Activism in Comparative Perspective, Kenneth M. Holland (Ed.), Macmillan Academic and Professional LTD, 1991, s. 176.

dırmaya yönelik bütün çabalara meydan okuyan önemli sıra dışılıklara sahip bir sistem kurmaktadır. İlk olarak anayasal nitelikte ve birbiri ile iç içe geçmiş dört ayrı belgeden oluşan kurumsal yapı, kıta Avrupası hukuk geleneği içerisinde gelen bir hukukçu için biraz kafa karıştırıcı mahiyettedir. Öte yandan, anayasanın süreç içerisinde oluşan bu parçalı yapısı hukuk sosyologları ve hukuk tarihçileri bakımından eşine az rastlanır bir bilimsel araştırma alanı sunmaktadır.

İçerik bakımından ele alındığında İsveç anayasası bazı çelişkileri de barındırıyor izlenimi yaratmaktadır. Örneğin, İsveç devleti ve hukuku, federalizmin hiçbir unsuruna yer vermeyen üniter bir yapıda olmasına rağmen bünyesinde çok uzun geçmişi olan bir yerel yönetim geleneğini de rahatlıkla barındırabilmektedir. Anayasa güçlü bir parlamento olarak Riksdag'ı bütün siyasal sistemin merkezine konumlandırmış olmasına rağmen -geleneksel nedenlerden dolayı- temsili nitelikte de olsa monarşi varlığını devam ettire gelmiştir. Yine Anayasada siyasi karar alma sürecinin kontrolü hükümete bırakılmış olmakla birlikte, devlet yönetimi fiilen yarı özerk merkezi idare teşkilatı tarafından yürütülmektedir. Zira bakanlıklar, kendisine bağlı idari teşkilatlara belli bir durumda nasıl karar alınacağı ve yasanın söz konusu duruma nasıl uygulanacağına ilişkin talimat verme yetkisinden mahrum bırakılmışlardır. İsveç anayasasının temel hak ve özgürlüklere yaklaşımı da alışılmıştan dışındadır. İlk olarak temel hak ve özgürlüklerin kuramsal temeline ilişkin yaklaşım, insan hakları doktrinindeki klasik yaklaşım ile örtüşmemektedir. Zira genel olarak bakıldığında İsveç anayasası bakımından temel hak ve özgürlükler, anayasa var olduğu için vardır ve sadece onun öngördüğü sınırlar içinde var olabilirler. Yine temel hak ve özgürlüklerin sınırlaması rejimi ve yöntemine ilişkin düzenlemeler de bu anayasal sistemi ilginç hale getiren özelliklerden bir tanesidir.

İsveç anayasasında yasaların anayasaya uygunluğunu denetlenmesine ilişkin bir düzenleme vardır ve fakat bu denetimi yapmakla görevli bir anayasa mahkemesi yoktur. İşte İsveç yargı sisteminin en sıra dışı özelliği de bu noktada kendisini göstermektedir. Bir anayasa mahkemesi bulunmama ile birlikte anayasa, bu denetim yetkisini olağan mahkemelere ve idari mercilere vermiştir. Dahası anayasa olağan mahkemelerin sahip olduğu anayasaya uygunluk denetimi yetkisine oldukça güçlü bir vurgu yapmaktadır. Yabancı bir gözlemci için bundan daha şaşırtıcı olan özellik ise, aynı yetkinin idari mercilere de tanınmış olmasıdır. Kanaatimizce İsveç anayasa sisteminin bünyesinde bu tip bir yetkiyi yargı dışı kurumlara da tanımış olması, kendisine ve getirdiği sisteme duyduğu güvenin bir ifadesidir.

Anayasada yurttaşların siyasi karar alma sürecine katılımını sağlayan temel hak ve özgürlüklere sağladığı ayrıcalıklı konum, çoğulcu demokratik siyasal düzene attığı önemin bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir. Öte yandan, bir sosyal refah devleti olarak bilinen İsveç'in ekonomik hak ve özgürlüklere ilişkin anayasal sessizliği ise bir diğer şaşırtıcı özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Herkesin ülke ormanlarından ve doğal çevreden serbestçe yararlanabilmesini ifade eden “genel giriş hakkı”na yer verecek kadar hassas davranan ve güçlü bir sosyal refah devleti olarak bilinen İsveç anayasasının ekonomik hakları ıskalamış olması dikkat çekici bir durum yaratmaktadır. Anayasa bir taraftan genel olarak idarenin eylem ve işlemlerinde temel hak ve özgürlüklere riayet edip etmediğinin yargısal olarak denetlenmesi konusunda bilinçli bir eksiklik ortaya koyarken, bir taraftan da görevi aynı idareyi aynı konuda meclis adına denetlemekle görevli olan ombudsmanlık kurumunu dünya hukuk ve siyaset literatürüne armağan edebilmektedir. Anayasanın taslak çalışmalarında temel hak ve özgürlüklerin ihlali iddialarını incelemenin olağan bir yargısal işlem haline gelmemesi gerektiği yönündeki gerekçe, İsveç anayasasının, inter alia, yargıya olan farklı ve ilginç bakış açısını da ortaya koyar niteliktedir.

KAYNAKÇA

- Akıncı**, Müslüm: “İsveç İdare Hukuku”, SÜHFD, C. 16, S. 2, 2008.
- Altuğ**, Yılmaz: “İsveçte Demokrasinin Kurulması ve Gelişmesi”: İÜHFİM, S. 21 (2011).
- Board**, Joseph, B.: “Judicial Activism in Sweden”:Judicial Activism in Comparative Perspective, Kenneth M. Holland (Ed.), Macmillan Academic and Professional LTD, 1991.
- Cameron**, Ian: “Protection of Constitutional Rights in Sweden”: Public Law (1997), s. 501.
- Congleton**, Roger D.: Improving Democracy Through Constitutional Reform: Some Swedish Lessons,Kluwer Academic Publishers, 2003.
- Cronbult**, Par: “Introduction”: Swedish Law, A Survey, Juristförlaget, Stockholm, 1994.
- Hautamaki**, Veli-Pekka: “Reasons for Saying:No Thanks!,Analysing the Discussion about the Necessity of a Constitutional Court in Sweden and Finland”: Elektronik Journal of Comparative Law, Vol.10.1 (June 2006), <<http://www.ejcl.org/>>
- Holberg**, Erik/**Stjernquist**, Nils/**Isberg**,Magnus: The Constitution of Sweden, The Fundamental Laws and The Riksdag Act, (Translated by Ray Bradfield), Published by Sveriges Riksdag, Stockholm, 2007.
- Hondius**, Ewoud: “Pro-Active Comparative Law:The Case of Nordic Law”: Scandinavian Studies in Law, Vol.50 (2007).
- Husa**, Jaakko: Nordic Reflections on Constitutional Law, A Comperative Nordic Perspective, Peter Lang, Frankfurt am Main, 2002.
- Husa**, Jaakko: “Nordic Constitutionalism and European Human Rights-Mixing Oil and Water?”: Scandinavian Studies in Law, Vol.55 (2010)
- Isberg**, Magnus: The Constitution of Sweden, The Fundamental Laws and The Riksdag Act, Sveriges Riksdag, 2016. (www.riksdagen.se/globalassets/07.-dokument--lagar/the-constitution-of-sweden-160628.pdf)
- Lando**, Ole: Nordic Countries, A Legal Family? A Diagnosis and a Prognosis, Global Jurist Advances, Vol.1(2), 2001.
- Larsson**, Torbjörn: Governing Sweden, Gotab, Stockholm, 1997.
- Nergelius**, J.: “Constitutional Reform in Sweden, Some Important Remarks”: Tijdschrift voor Constitutioneel Recht, No: 4 (2013).

- Nergelius**, Joakim: “Constitutional Law”; Swedish Law in the New Millennium, Michael Bogdan (ed.), Norstedts Juridik, 1st Edition, Stockholm, 2000.
- Nergelius**, Joakim: “New Tendencies in Modern Nordic Constitutional Doctrine or the Development of Nordic Constitutional Law”: Scandinavian Studies in Law, Vol.52 (2007).
- Nyman**, Olle: “Some Basic Features of Swedish Constitutional Law”: An Introduction to Swedish Law, Stig Strömholm (ed.), Institutet För Rattsvetenskaplig Forskning, CVIII, 2nd Edition, Norstedts.
- Nyman**, Olle: “The New Swedish Constitution”: Scandinavian Studies in Law, Vol. 26 (1982), Stockholm.
- Ortwein**, Bernard, Micheal: “The Swedish Legal System: An Introduction”: Ind.Int’l&Comp.L.Rev. Vol.13:2 (2003)
- Palm**, Elizabeth: “Human Rights in Sweden”: Swedish Law, A Survey, Juristförlaget, Stockholm, 1994.
- Petersson**, Olof/**Beyme**, Klaus von/**Karvonen**, Lauri/**Nedelmann**, Birgitta/**Smith**, Eivind: Report From The Democratic Audit of Sweden 1999, Democracy the Swedish Way, SNS Förlag, 1st Edition, 1999.
- Petersson**, Olof: Swedish Government and Politics(Translated by Frank Gabriel Perry), 1st Edition, Fritzes, Stockholm, 1994.
- Ragnemalm**, Hans: “Administrative Appeal and Extraordinary Remedies in Sweden”: Scandinavian Studies in Law, Vol.20 (1976).
- Ragnemalm**, Hans: Administrative Justice In Sweden, Jurisförlaget, Stockholm, 1991.
- Sterzel**, Fredrik: “General Public Law”: Swedish Law, A Survey, Juristförlaget, Stockholm, 1994.
- Wieslander**, Bengt: The Parliamentary Ombudsman in Sweden, The Bank of Sweden Tercentenary Foundation, 2nd Revised Edition, 1999.